

KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 10

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

15. MÁJA 2013

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Je nám všetkým známe, že oveľa skôr ako začali obyvatelia dnešného Slovenska kontaktovať Rím, prišli Rimania na naše územie. Svedčí o tom, nielen skutočnosť, že rieka Dunaj tvorila Limes Romanum, archeologické nálezy, či nápis na trenčianskej hradnom návrší z r. 179/180, ale aj vynikajúce dielo Tá eis heautón (Hovory so sebou) - ktoré cisár Marcus Aurelius Antonius v druhej polovici druhého storočia po Kristovi, napísal na našom území. Z tohto obdobia je zaznačená aj udalosť zázračného dažďa, ktorý dosvedčuje jeden z prvých kontaktov nášho územia s kresťanstvom.

Tento vzťah, najmä po cyrilo-metodskej úspešnej misii, aj keď mal rôzne formy, nadobudol trvalý vzťah, ktorý prevyšuje vo viacerých oblastiach konvenčné diplomatické vzťahy.

Pre Slovanov, južných a západných, ktorí všeobecne mali blízko k rímskemu svetu, prežívajúcemu v bývalých provinciách, kde obyvateľstvo bolo zmiešané aj s inými národmi, germánskymi alebo Avarmi, zhruba o dve storočia neskôr, medzi 6. - 8. storočím, kontakt s organizovaným kresťanstvom prebiehal tým istým spôsobom, prostredníctvom prežívajúcich cirkevných komunít v mestských biskupských centrách, upadajúcich, ale často závažných, v provinciách ilýrsko-dunajských. V Aquilei niektoré nápisy dokazujú existenciu biskupov misionárov, ktorí rozvíjali stálu pastoračnú činnosť, ako napríklad Amantius, biskup v Iovii (Panónia Superior), ktorý pochádzal z Aquileje, konal misie v Panónii (dnešný Ludbreg - Chorvátsko)

Podobne ako Marcián, pochovaný v Katedrále Sv. Eufémie, ktorý bol biskupom štyridsaťštyri rokov, „peregrinatus est pro causa fidei“ počas štyridsiatich rokov. Zo Salzburgu, obsadenom Frankmi chodili a pôsobili na území západných Slovanov chorepiscopi alebo episcopi regionarii nazývaní tiež espiscopi Sclavorum. Išlo o biskupov vysvätených nie pre určité mestské sídlo, ale pre pastoračnú a misijnú činnosť medzi etnikami, ktoré ešte nie celkom splynuli so systémom kresťanstva. Od 8. storočia cirkev v Írsku, tak ako v Aquilei, nazývala svojich biskupov putujúcich k pohanským národom peregrini pro fide.

Šíreniu kresťanstva u Slovanov sa venovala pozornosť najmä po roku 796, kedy Karol Veľký porazil Avarov. Po zániku Avarskej ríše (avarsko-franské vojny vypukli v r. 791) vznikli v Panónii výhodné podmienky pre rozsiahlu misijnú prácu. Toto územie bolo priamo začlenené až po Dunaj do Franskej ríše ako marka. Aj práve vytvárajúce sa kniežatstvá moravské a nitrianske sa dostali do určitej závislosti od nej, nielen politicky, ale aj po náboženskej stránke.

V lete roku 796 zvolal Karolov syn Pipin vo vojenskom tábore na brehoch Dunaja - ad ripas Danubii - synodu, na ktorej zhromaždení biskupi prerokovali problémy pokresťančenia slovanského i avarskeho obyvateľstva v Panónii. Prizvaný bol aj aquilejský patriarcha Pavlín. Rozsiahlu misijnú prácu mali rozvinúť aquilejskí kňazi spolu s franskými misionármi.

Aj v dôsledku týchto opatrení v sa aj vý-

Historické a politické súvislosti

misie sv. Cyrila a Metoda medzi Slovanmi

chodoeurópske národy dostávajú do kontaktu s organizovaným kresťanstvom. Iste aj politické zábery tu zohrali určitú rolu. Pre Rím a Fran-

VILIAM JUDÁK
nitriansky diecézny biskup

kov ako aj pre Carihrad to znamenalo rozšírenie moci a vplyvu. Aj konkurencia medzi Východom a Západom, medzi gréckou a latinskou Cirkvou sa zamiešala do misijnej horlivosti.

Zo slovanského pohľadu mohlo byť prijatie kresťanstva stanovené ako súčasť

zjednocujúcej politiky orientovanej na Franskú ríšu alebo na Byzanciu. S touto vierou patrili spomínané národy k najsilnejším a kultúrne vedúcim štátnym spoločenstvám.

Panónia po konečnom víťazstve Frankov nad Avarmi prestala byť jednotným územno-právnym celkom a bola aj v cirkevnom ohľade rozdelená medzi bavorské biskupstvá. Karol Veľký zaviedol v bavorských kláštoroch benediktínsku regulu.

(Pokračovanie na 5. strane)

Vôbec mi neprekáža, ak ma ktokoľvek nazve fanatikom, paranoikom, stúpencom konšpiračných teórií a pod. Je to arzenál, ktorý pomerne úspešne používajú na zastrašenie každého, kto by sa usiloval myslieť a konať inak, ako káže doba. A doba káže vždy tak, ako si želajú práve tí, ktorí tieto termíny podsunuli verejnosti, aby sama v nádeji, že vykonáva ten najsvätejší akt spravodlivosti, likvidovala aj posledné zvyšky odporu.

Tak je to na svete zariadené a nič sa na tom nezmení. Dokonca po rokoch strádania s plným vedomím tvrdím, že tak je to dobre. Moc a peniaze totiž majú démonickú povahu: povolávajú do služby tých, ktorí ich milujú, pre ktorých sú božstvami. Iba takí

Z Jóba

TEODOR KRIŽKA

hľadajú machiavelistické zdôvodnenie dvojakej slov a činov.

Chudoba a bolesť sú naopak celkom spoľahlivé sítá, majú dostatočne malé oká na to, aby cez ne neprepadli hrubé balvany.

Tým samozrejme nechcem tvrdiť, že chudobní a prenasledovaní sú bez výnimky dobrí, a bohatí a mocní zlí. Hovorím iba o potencii, o predpoklade, lebo každý je skúšaný na iný spôsob - jeden mocou a slávou, iný napr. aj biedou a zabudnutím.

Čo sú to však za skúšky oproti tým, ktoré musel podstúpiť Jób?!

Ako si vieme overiť sami vlastnú úprimnosť, tobôž úprimnosť kohokoľvek iného, ak len nie v ťažkostiach?

Ak chcete poznať priateľa či nebudaj toho, koho si vyberáte za celoživotného partnera, pozvite ho k námahe, napr. vystúpiť na vysokú horu... Aj Boh nás všetkých pozýva na taký namáhavý výstup. Pre niekoho má lanovku, pre niekoho zasa úzky a nebezpečný chodník neraz na okraji zrázu.

Ani mi nenapadne tvrdiť, že pasažieri v lanovke do nebies nebudú spasení. Len si myslím, že bez námahy v nich omnoho ťažšie dozrie viera a láska, no a samozrejme o ne opretá nádej.

Ani všetci namáhajúci sa nemusia dôjsť do cieľa. Veď ani námaha nie je zárukou, že človek vnútorne nezlyhá.

Dostatok skúšok je však dostatkom príležitostí na sebaopoznávanie a na výber, ak zistíme svoje slabosti, či sa v nich utvrdíme, alebo naopak, zdoláme ich - čo i len o kúsok.. Tam niekde, pri správnom výbere sa začína chápanie a zmysel obety. Lebo obeta nie je nič samoúčelné, čo by si azda vo svojej nebudaj márnomyseľnosti žiadal Stvoriteľ. Obetou, ktorú od nás požaduje, nás vlastne vychováva.

Obetou stúpame po Jakubovom rebríku a učíme sa veriť a milovať bez obáv a bez strachu, dôverujúc, že preiňho nie je rozhodujúca veľkosť obety, ale vôľa namáhať sa z lásky a pre lásku k Nemu-Darcovi života.

www.kultura-fb.sk

Budúcnosť katolicizmu v Európe

Kolískou katolicizmu bola oblasť Stredného Východu. Odtiaľ po zoslaní Ducha svätého sa kresťanstvo začalo šíriť do Ázie, Afriky a potom aj na európsky kontinent. Napriek prenasledovaniu zo strany svetskej vrchnosti preniklo do všetkých vrstiev vtedajšej spoločnosti a postupne si ho osvojili všetky národy Stredomoria. Prenasledovania sa skončili v roku 313, keď cisár Konštantín zrovnoprávnil kresťanstvo. Jeho nástupca Teodózios v roku 392 vyhlásil kresťanstvo za náboženstvo všetkých občanov Rímskej ríše.

Na konci 4. storočia Katolícka cirkev mala už pevnú organizačnú štruktúru. Strediskami duchovného i kultúrneho života sa stali patriarcháty, z ktorých tri boli v Ázii (Jeruzalem, Antiochia a Carihrad), jeden v Afrike (Alexandria) a jeden v Európe (Rím). Už z tohto usporiadania vidno, že ázijsko-afričský element mal výraznú prevahu nad európskym.

Situácia sa radikálne zmenila v 7. storočí, keď vystúpil na javisko dejín prorok Mohamed. Jeho stúpenci výbojmi šírili nové náboženstvo na všetky strany sveta. V priebehu jedného storočia sa pod nadvládou islamu dostali patriarcháty Jeruzalem, Antiochia a Alexandria. Islam ovládol Arabský polostrov, Mezopotámie, Persiu, severnú Afriku. Na západe cez Pyrenejský polostrov prenikol do Európy a na východe sa prebil až k bránam Carihradu. Postupne došlo k oslabeniu mimoeurópskeho kresťanstva a v neskorších storočiach tieto oblasti boli pre Cirkev prakticky stratené.

A tak od 8. storočia sa ťažisko kresťanského života sa nevyhnutne presunúť do Európy. Kým na juhu a východe Cirkev musí čeliť islamskej rozpínavosti, jej misionárska činnosť smeruje na sever a východ európskeho kontinentu. Evanjelizácia je úspešne zavŕšená koncom desiateho storočia. Nastáva obdobie kresťanskej Európy a európskeho kresťanstva. Nešťastný rozkol medzi Rímom a Carihradom v roku 1054 rozdelil kresťanstvo na rímske (katolícke) a byzantské (pravoslávne), vytvoril hrádku medzi Východom a Západom a prispel k ďalšiemu zviazaniu katolicizmu s dejinami západnej Európy.

Aj keď život Cirkvi a vývoj kresťanstva nebol bez problémov a kríz, kresťanstvo podstatnou mierou prispelo k rozvoju kultúry a civilizácie stredovekej Európy. Po objavení Ameriky a po odvážnych moreplavbách po svetových oceánoch (teda od začiatku 16. storočia) európski katolícki misionári šírili Kristovu náuku nielen na americkom kontinente, ale aj v Afrike, Indii, Malajsku, Japonsku, Číne a na Filipínskych ostrovoch. Takto sa Cirkev stávala skutočne katolíckou, t.j. všeobecnou, rozšírenou po celom svete. Európa pri tom ostávala akoby materskou pôdou a jadrom („heartland“) katolicizmu a to nielen svojou početnou prevahou, ale aj váhou svojej autority, ktorej stredobodom i symbolom bol rímsky pápež.

Vstupom do 20. storočia sa situácia začala meniť. Najprv iba pomaly, ale postupom času zmena dosiahla lavínový efekt. Najvýraznejšie sa to prejavuje presunom vyznávačov kresťanského náboženstva zo severnej pologuli na južnú. Kým v roku 1900 žilo v Európe tri štvrtiny katolíkov v roku 2010 už je ich tam iba štvrtina; tri štvrtiny katolíkov žije mimo Európy. A tento podiel katolíckeho obyvateľstva v Európe na celkovej počte katolíkov vo svete klesá stále

väčším tempom. V roku 1970 žilo v Európe 38.5 % svetového katolíckeho obyvateľstva, o 40 rokov neskoršie, v roku 2010, už len 24.7 %. Na začiatku 20. storočia štáty s najväčším počtom katolíkov boli v Európe: Francúzsko, Španielsko a Taliansko. Dnes prvé tri štáty s najvyšším počtom katolíkov sú mimo Európy: Brazília, Mexiko, Filipíny. V Brazílii sa ku katolíckej viere hlási 126 miliónov veriacich, teda trikrát toľko, ako vo Francúzsku. Mexiko ma 96 miliónov katolíkov, dva a polkrát toľko ako v Španielsku. Na Filipínach v jednom meste (Manila) žije viac katolíkov, ako v celom Holandsku. Táto skutočnosť má svoj odraz aj vo sférach rehoľného života. Dnes aj taká vyslovene európska rehoľa ako je Spoločnosť Ježišova (jezuiti) má svoju najpočetnejšiu komunitu nie v niektorom európskom štáte, ani v severnej Amerike, ale v Indii.

Tieto demografické zmeny sú nezvratné a nemožno ich zastaviť. Obdobie európsko-centristického katolicizmu patrí do minulosti. Európski katolíci si musia privyknuť, že početne sú a aj v dohľadnej budúcnosti ostanú menšinou svetovej Katolíckej cirkvi.

Kým v Európe počet veriacich je statický, alebo klesá, v iných častiach sveta rastie priam závratne: Latinská Amerika v roku 1910 predstavovala asi 24 % svetového katolíckeho obyvateľstva, dnes ich tam žije 39 %. Afrika pod Saharou mala pred sto rokmi 1 % katolíkov, dnes ich má 16 %. V juhovýchodnej Ázii a Oceánii sa počet katolíkov za posledných sto rokov prakticky zdesaťnásobil: zo 14 miliónov na 131 miliónov. (Napríklad Južná Korea, kde v 20. storočí počet katolíkov vzrástol viac než päťdesiatnásobne: z 0.2% na 11%)

Tento demografický presun veriacich má svoje dôsledky a prináša so sebou určité problémy pre katolicizmus v Európe. Európa, ktorá sa tak dlho pokladala za tradičného dediča kresťanstva, dávala mu svoj charakteristický náter a určovala jeho smer, si uvedomuje že sa bude musieť zrieknuť určitých postulátov, na ktoré si robila nárok. Okolnosti ju nútia odovzdať ich, prípadne podeliť sa o ne s oblasťami, ktoré doteraz predstavovali viacej periférnu oblasť Cirkvi. Jeden taký príklad, na ktorý v týchto dňoch poukazovali svetové masmédiá je zloženie zboru kardinálov. Zo 115 kardinálov, ktorí sa aktívne zúčastnili na poslednej voľbe pápeža, 60 (teda 52%) bolo z Európy, kde žije len asi 25% katolíkov.

Nejde však iba o zastúpenie v zbere kardinálov, ide o podstatnejšie - a svojim dosahom dôležitejšie - veci, ktoré bude nutné zohľadniť. Perspektívy a priority mimoeurópskej väčšiny katolíkov sú celkom iné, ako perspektívy a priority európskych katolíkov, ktorí sa až príliš venujú takým problémom ako sú potraty, antikoncepcia, rodová rovnosť, homosexuálne zväzky, kňazské vysviacky žien a podobne. Mimoeurópskych katolíkov, najmä tých, čo žijú v tzv. rozvojových krajinách, oveľa viac zaujímajú problémy kresťanského riešenia chudoby, sociálnej spravodlivosti, rovnakého uplatňovania ľudskej dôstojnosti a pod.

A tak, či si to chceme pripustiť, alebo nie, sme svedkami javu, že Katolícka cirkev v Európe prestáva hrať vedúcu úlohu v dianí Cirkvi. Jedným znakom tohto procesu bola aj nedávna voľba pápeža, keď za Kristovho námestníka na zemi bol zvolený kardinál z južnej pologuli. Pod jeho vedením

iste dôjde k určitému posunu, kde sa do popredia dostanú záujmy veriacich z rozvojových krajín.

A súčasne možno očakávať aj to, že vzrastie aj vplyv mimoeurópskeho katolicizmu na európsky. Inkulturácie z Juhu je jedným z takých možných vplyvov. Inkulturácia, ktorú podnetne oživil Druhý vatikánsky koncil, bola kedysi v Katolíckej cirkvi celkom prirodzeným javom. Od čias apoštolov sa Kristovo učenie a kresťanský spôsob života sa vnášali do rozličných kultúr a národov sveta, až kým nenadobudli statickú podobu v západoeurópskej kultúre. Toto stotožnenie kresťanstva so západnou kultúrou sa neskôr stalo normatívnym a viedlo v minulosti k takým nepotrebným zásahom ako bol zákaz tzv. čínskeho rítu v r. 1704. Druhý vatikánsky koncil však opäť potvrdil, že evanjelizácia a kult nemajú štandardnú a nemenniteľnú formu iba jednej kultúry, ale evanjelium má rovnaký prístup do všetkých kultúr, aby umožnilo spásu celého ľudstva (dekrét o misijnej činnosti Cirkvi Ad gentes, články 9-11, ale tiež aj Lumen gentium, články 13 a 17 a Gaudium et spes, články 55 a 58).

Inkultúrácia sa vzťahuje rovnako na vonkajšie ako na vnútorné prejavy náboženského života a teda sú predpoklady, že ovplyvní, napríklad, súčasný stav mariológie a celý mariánsky kult. Je totiž známe, že v Afrike a v Latinskej Amerike je mariánska úcta veľmi rozšírená a hlboko zakorenená, zatiaľ čo v Európe sa prejavujú tendencie (čiastočne motivované aj ekumenickými záujmami) stlmiť a oslabiť jej vonkajšie prejavy. A dúfajme, že tento južný vplyv prinesie nielen oživenie mariánskej úcty, aj prepotrebnú renezanziu v každej sfére náboženského života v Európe.

FRANTIŠEK VNUK

REVOLÚCIA

Pojem revolúcia zdomácel aj v tzv. pravocívnom prostredí a dnes už aj mnohí z tých, čo o sebe tvrdia, že im ide o uchovávanie tradičných hodnôt, radi používajú tento termín na označenie prostriedku slúžiacoho na dosiahnutie svojich cieľov a snažení. V skutočnosti, ak sú kresťanmi, sa tým dostávajú do rozporu so svojou vierou a kresťanskou praxou.

Revolúcia ako princíp je totiž s kresťanstvom nezlúčiteľná.

Z hľadiska teologického, ktoré musí byť pre kresťana primárne, môžeme hovoriť o dvoch základných definíciách revolúcie, a to podľa toho, či sa revolúcia odohráva v prostredí, ktoré sa nachádza pod vplyvom kresťanstva, alebo mimo tohto vplyvu. Všeobecnejšia je definícia „mimokresťanská“, pretože zahŕňa jednak dejinné javy pred príchodom Ježiša Krista a jednak všeobecné prirodzené danosti stvoreného sveta, vlastné ľuďom bez ohľadu na to, či sú veriaci kresťania, alebo nie.

Táto definícia považuje za revolúciu akýkoľvek prejav vzbury voči Bohom ustanovenému prirodzenému poriadku sveta. Ide teda o spontánny prejav pohanského vzdoru, koreniaci v dedičnom hriechu a v metafyzickej inšpirácii satanskou vzburou.

Druhá definícia je integrálnou súčasťou prvej, čiže zahŕňa v sebe prirodzenosť a dedičný hriech, ale posúva celkový význam pojmu revolúcie do vyššej roviny, vzhľadom na dokonale novú situáciu vo svete po príchode Božieho Syna Ježiša Krista a ustanovení jeho Cirkvi. V rámci tejto novej situácie už nie je revolúcia len vzburou proti prirodzenému poriadku Božieho stvorenia, ale aj vzburou proti Ježišovi Kristovi a jeho Cirkvi, čiže proti

niečomu, čo je vo svete, ale presahuje svoju podstatou prirodzenosť a zasahuje do nadprirodzeného. Keďže touto jedinou a pravou Cirkvou je katolícka a apoštolská rímska Cirkev, vedená pápežmi a jediná vlastníca dokonalý poklad Viery, revolúciu môžeme sekundárne zadefinovať ako vzburu proti Božiemu Zjaveniu, čiže proti Pravde, ktorú nám Boh zjavil v osobe Božieho Syna a proti faktom následne z toho vyplývajúcim. Treba vnímať rozdiel medzi týmito dvoma definíciami koreniami v teológii, pretože od počiatku kresťanstva sa stretávame s revolučnými silami aj v rámci kresťanstva a tieto revolučné sily by nám už primárna definícia, pohybujúca sa v medziach ľudskej prirodzenosti, nebola schopná obsiahnuť. Vidíme to na konkrétnom príklade protestantských revolúcií: ide o typickú revolúciu podľa druhej definície, ktorá však primárne, aspoň v rovine deklarácií, neútočí na prirodzený poriadok Božieho stvorenia. Útočí však na poriadok nadprirodzený, zjavený, na Cirkev a skrze ňu aj na Boha. Čiže ide o vzburu proti Božiemu zjaveniu, o snahu zvrátiť zásah nadprirodzených štruktúr vo svete. Jedná sa o náboženskú revolúciu, o heretickú vzburu usilujúcu o rozvrátenie pravdivého obrazu zjavenia.

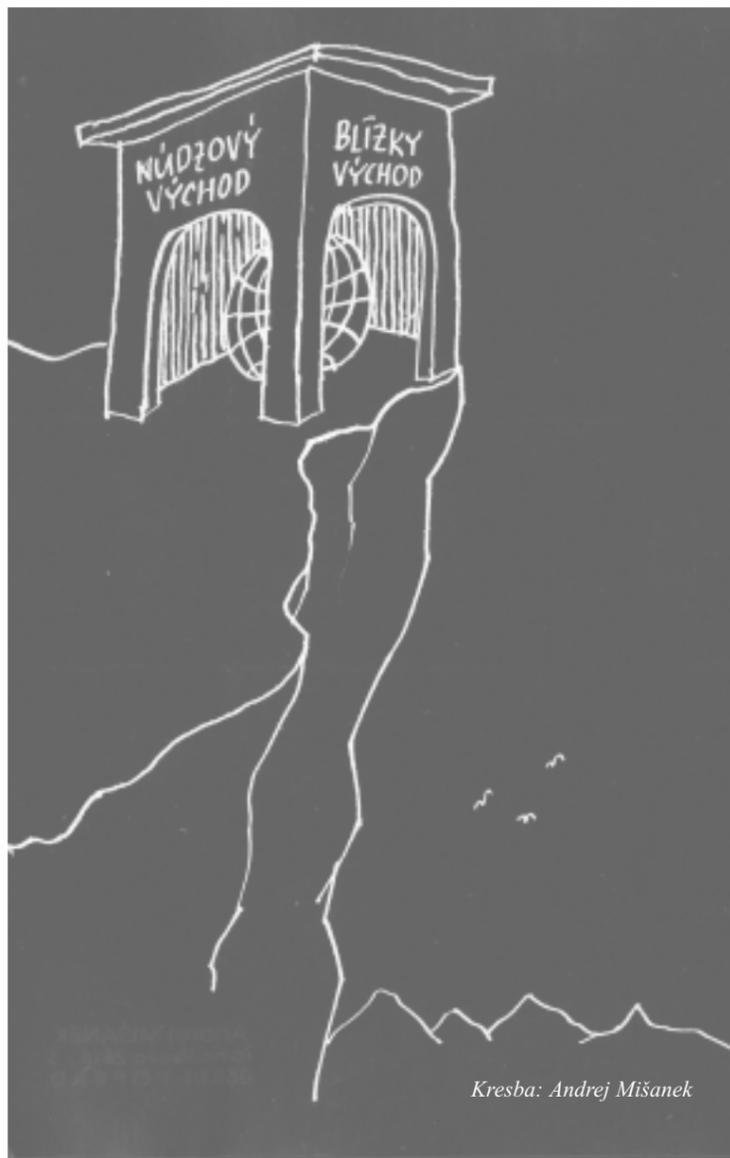
Pod tieto dve definície spadajú následne dve ďalšie, hovoriace o revolúciách v zmysle striktné sociálnom. U nekresťana tu dochádza k abstrahovaniu od metafyzických príčin revolúcie na základe logického dôsledku jeho bezverectva. U katolíka slúži toto striktné sociálne definovanie revolúcií len ako pomôcka v boji proti silám, ktoré chápú pojem revolúcie v čisto sociálnom zmysle.

1. Definícia revolúcie ako sociálneho zvratu - pod sociálnym zvratom rozumieme reštrukturalizáciu spoločnosti násilnou alebo nenásilnou cestou, tak, že sa na základe abstraktných úvah, prameniacich vo vzburu proti Bohu, budujú protiprirodzené, antihierarchické a utopické sociálne útvary.

2. Definícia revolúcie ako kultúrneho zvratu - pod kultúrnym zvratom rozumieme násilné alebo nenásilné zavádzanie myšlienok, konaní a správania do spoločnosti, ktoré podporujú rozvrat prirodzenej štruktúry spoločnosti a snahu o redefiníciu ľudskej prirodzenosti.

Tieto dva prúdy nachádzame málokedy v spoločnosti samostatne. Väčšinou pôsobia synchronne; revolúcia kultúrna správa revolúciu sociálnu.

Keďže každý kresťan verí a je povinný veriť, že bytie je organizované hierarchicky, s Bohom na vrchole hierarchie, nevyhnutne vzburu proti vrcholu hierarchie dovedie vzburou k vzburu proti všetkým nasledujúcim stupňom hierarchie. Dnešný stav západnej spoločnosti je toho jasným dokladom. To, čo začalo najprv ako heréza, čiže vzburu proti Bohu, sa postupne presunulo do stupňa vzbury proti kráľovi ako predstaviteľovi moci z Božej vôle, potom do vzbury proti autorite, no a nakoniec do vzbury proti prirodzenosti, keď sa popierajú základné konštitučné prvky akejkoľvek pri-

rodzenej spoločnosti: heterosexuálne manželstvo, rodina a dokonca aj mentálna odlišnosť medzi človekom a zvieratom.

Je dôležité uvedomiť si súvislosti tohto procesu, pretože to nie je tak dávno, čo nás revolucionári presviedčali o svojej neochvejnej oddanosti k prirodzenosti a dokonca obviňovali kresťanov z toho, že sú neprirodení. Nie je to tak dávno, čo sa protestantské štáty stavali do pozície ochrancov morálky a prirodzenosti, avšak neúprosná logika vzbury ich dovedla až k schvaľovaniu homosexuálnych „manželstiev“ či dokonca homo-sobášov medzi ich kňazmi.

Tam, kde nedochádza u kresťanov k reflexii týchto súvislostí, čo je bežný jav napr. u protestantských heretikov, tam sú kresťania ochotní uvažovať o sociálnej revolúcii, prípadne kultúrnej, ako o niečom pre nich vhodnom. V domnienke, že revolúcia proti Bohu je síce zakázaná, sociálna revolúcia je nielen povolená, ale aj žiaduca. Strata zmyslu pre hierarchiu a autoritu vo vzťahu k Cirkvi, ktorú odmietli, ich dovedla k tejto rozporupnosti.

Žiaľ, v 20. storočí sa tento jav preniesol aj do tábora katolíckeho. V prvej polovici storočia ešte len ako výstrednosť určitých modernistických intelektuálov v Cirkvi a po II. vatikánskom koncile ako masový jav medzi veriacimi. Zbratanie sa s trendami, ktoré boli v Cirkvi vždy potláčané, t. j. demokraciou, tzv. humanistickými ľudskými právami, slobodou vierovyznania, vyústilo v podstate do schvaľovania výsledkov sociálnych revolúcií 18., 19. a 20. storočia.

Preto treba ešte raz jasne zopakovať, že revolúcia, čiže reštrukturalizácia prirodzeného hierarchického poriadku v spoločnosti, je pre katolíckeho kresťana neprípustná. A to ako vo forme sociálnej a kultúrnej, tak aj vo forme tzv. národnej revolúcie.

Na zdôvodnenie tohto tvrdenia siahnime najprv k zdroju pre kresťana nespochybniteľnému a síce ku knihe Nového Zákona. Postoj Ježiša Krista k revolučným aspiráciám židovského národa nám môže poslužiť ako vzorový model. Židia, rezignujúci na metafyzický rozmer mesiášskeho očakávania, usilovali a stále sa usilujú o radikálnu reštrukturalizáciu sveta. Nešlo im len o nejaké zbavenie sa rímskej nadvlády. Od mesiáša očakávajú dokonalú sociálnu premenu sveta, v ktorom pod vládou vyvoleného židovského národa nastane nový svetový poriadok, vyriešia sa sociálne nespravodlivosti, vznikne nová ľudská spoločnosť. Pán Ježiš však toto odmieta a hovorí: „Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta“, alebo „Chudobných vždy budete mať medzi sebou“; čiže odmieta radikálnu sociálnu zmenu, alebo ešte viac, úplne ju vylučuje. Odmieta postaviť sa proti Rímu a cisárovi a nabáda k poslušnosti: „Dajte cisárovi, čo je cisárovi a Bohu, čo je Bohu.“

Je zrejme, že Kristus neprišiel na svet, aby zrevolucionizoval masy a následne zrekonštruoval sociálnu sféru, ale ako Spasiteľ duší. Primárnou úlohou kresťana je teda snaha o individuálnu spásu svojej duše. Všetko ostatné je len dodatok z toho vyplývajúci. Ako

povedal Pán Ježiš: „Hľadajte kráľovstvo Božie a všetko ostatné vám bude dané.“

Slová Svätého písma, pochádzajúce od apoštolov, jasne dokazujú protirevolučný charakter evanjelia:

„Sluhovia, vo všetkom poslušajte pozemských pánov a neslúžte im iba naoko ako tí, čo sa ľuďom chcú páčiť, ale z úprimného srdca a z bázne pred Pánom!... Vy však páni dávajte sluhom, čo je spravodlivé a slušné a vedzte, že aj vy máte Pána na nebesiach.“ (sv.

BRANISLAV MICHALKA

Integrálny katolicizmus ako konečná syntéza kontrarevolučných prúdov

Pavol v Liste Kolosanom)

„Každá duša nech je poddaná nadriadeným vrchnostiam, lebo niet vrchnosti, ak len nie od Boha; čo sú, Bohom sú ustanovené. Kto sa protiví vrchnosti, Božiemu ustanoveniu sa protiví a tí, čo sa protivia, chystajú si odsúdenie.“

„Kvôli Pánovi buďte poddaní každej ľudskej vrchnosti, či už kráľovi, ako najvyššiemu, a či náčelnikom. Boh ich posielal trestať tých, čo zle robia a chváliť tých, čo robia dobre.“ (sv. Peter v 1. Liste)

Niektoré by však mohli namietat, že predsa práve kresťanstvo zmenilo ako jediný starý otročský svet a nahradilo ho svetom novým, založeným na zásadách rovnosti pred Bohom, na úcte k ženám a chudobným. Áno, to je samozrejme pravda, ale:

1. Príchod Krista je zásahom Božím, a nie ľudským, čiže táto zmena má transcendentný pôvod, nie je výsledkom ľudského snaženia, na ktoré aspirujú revolúcie.

2. Ide sa o výsledok veľmi pomalého, ale sústavného transformovania pohanských duší na kresťanské. Treba pripomenúť, že tento proces je individuálny, čiže odohrávajúci sa vo vnútri jednotlivca, a nie masový, v zmysle náhle celospoločenskej revolúcie, a vyplýva práve z túžby jednotlivca po osobnej spásе bez ohľadu na kolektív. Kresťan túži po spásе a je povinný po nej túžiť, aj keby sa mal spasit' len sám.

3. Tieto následky kresťanstva sa dostavili ako niečo sekundárne. Čiže spasiteľnosť Viery sa neodvodzuje od nevyhnutnosti sociálnych zmien, ale naopak, sociálna zmena sa dostavuje ako človekom neplánovaný dôsledok Božieho zásahu a individuálnej transformácie ľudských duší z pohanských na kresťanské.

Kresťanskému vnímaniu sveta, ako už aj elementárnej logike pohanského uvažovania (Sokrates, Platon, Aristoteles) zásadne odporuje predstava sociálnej revolúcie a zmeny tlakom mas zdola. Kresťan verí, že moc nepochádza z vôle ľudu, ale od Boha. Preto sú súčasné demokratické ústavy, kde sa zmie-

ňuje vôľa ľudu, pre kresťana de facto len prázdnu literou bez akéhokoľvek významu.

Tento vertikálno-hierarchický trend transformácie spoločnosti je najmarkantnejší pri samotnej inštalácii kresťanstva ako štátneho náboženstva v Rímskej ríši. Kresťanstvo sa nepresadilo z vôle ľudu, ani tým, že sa dostalo na masovú základňu. Dnes je už historikmi uznaný fakt, že v čase milánskeho ediktu tvorili kresťania len tretinu obyvateľstva ríše. Presadilo sa tým, že si Boh vybral jedného vládcu - Konštantína Veľkého, jeho

preto zároveň najhorším druhom liberализmu.“

Ďalej hovorí Lev XIII. v encyklike Rerum novarum jasne o socializme: „socialisti podnecujú nenávisť chudobných voči bohatým, vyhlasujú, že sa má súkromné vlastníctvo zrušiť a miesto toho z majetku jednotlivcov urobiť spoločný majetok všetkých.“ Avšak ich plán „vnáša zmätok do života štátu.“ A dodáva ešte, „súkromné vlastníctvo je v zhode s prirodzeným poriadkom.“ Sociálni revolucionári sú

ných dokumentov a Tradície jasne deklaruje: „Všetky vojny, ktoré boli vedené len v záujme národnej jednoty a všetky povstania, ktoré zosnovali také národnostné menšiny, ktoré mali všetky národnostné práva v cudzom štáte, to všetko sú vojny a povstania nedovolené, hodné zavrhnutia.“ Aby vyjasnil situáciu, za akej sa môže katolíck podieľať na násilnej akcii, píše, že v troch prípadoch, keď sa utláčanie národa javí:

a) alebo len na poli politickom;
b) alebo na poli všeľudských práv;

c) alebo na poli náboženstva.
V prípade d), keď má človek zaručené všetky občianske práva, okrem národnostného, tak „na základe pápežských dokumentov možno nanajvýš dokázať dovolenosť povstania v prvých troch prípadoch tu vymenovaných. Chcieť ísť ďalej a chcieť z pápežských dokumentov zostaviť i dôkaz, že aj v prípade národného útlaku povstanie je dovolené, pokladám za úlohu veľmi ťažkú, ba za neplodnú.“

Na druhej strane, ako z toho vyplýva, pre katolíka je dovolená násilná ozbrojená akcia za určitých okolností. Právom na vzburu proti panovníkovi (prípadne vláde), ktorý porušuje zákony a správa sa evidentne tyransky, sa zaoberali mnohí významní katolícki filozofi už v stredoveku. Ako prvý sv. Augustín v diele Boží štát. Neskôr to bol Ján zo Salisbury, sv. Tomáš Akvinský, Francisco Suárez, Jean Petit a ďalší. Všetci sa zhodujú v tom, že takéto násilné zakročenie proti tyranovi nie je v rozpore s kresťanskou morálkou. Nejde pri tom samozrejme ani o žiadnu revolúciu. Naopak, ide o akt obnovenia prirodzeného poriadku, ktorý tyranská vláda porušuje. Tyranskou však samozrejme nemyslia títo myslitelia vládu, ktorá je autoritatívna, ako by tomu snád' radi rozumeli dnešní liberáli. Myslia tým panovníka alebo vládu, ktorá porušuje Božie, Cirkevné a prirodzené zákony, čo v dnešných časoch robia takmer všetky vlády, slovenskú nevynímajúc. Vzbura by teda teoreticky bola legitímna. Podmienky na legitimitu by boli nasledovné:

Sv. Tomáš tvrdí, že iniciatívu by mal prevziať nejaký legitímny člen vlády alebo zástupca panovníka, nikdy nie spontánne jednotlivec alebo ľud. To však v dnešných časoch ťažko očakávať, lebo liberálny politik k niečomu takému neinklinuje. Mohol by to byť teda nejaký predstaviteľ starého panovníckeho rodu alebo aristokracie, ktorý by verejne deklaroval boj proti liberálnemu štátu a za ustanovenie štátu katolíckeho. Za danej situácie, keď je vážne, z katolíckeho pohľadu, naštrbená legitimita vlády, by bolo možné uposlúchnuť výzvu každého, kto verejne a jednoznačne deklaruje boj za katolícky štát a má nejakú reálnu mocenskú základňu. Ako príklad nám môže poslužiť generál Franco v Španielsku. V takom prípade sa dá považovať za povinnosť pre katolíka zúčastniť sa aj na násilnej reinstalácii Zjavným posväteného ako aj prirodzeného rádu vecí verejných.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

matku - sv. Helenu a elitné skupiny kresťanov roztrúsené vo všetkých sociálnych vrstvách rímskej spoločnosti. Preto očakávať, aj dnes, reštauráciu kresťanstva od nejakého masového príhlutia ľudu k Viere je pravdepodobne zbytočné. Čakáme na Bohom vyvoleného jedinca, ktorý obnoví vážnosť Štátu Božieho.

Tradíciu neprípustnosti revolúcie pre katolíckeho kresťana prizvukovalo vždy aj magistérium Cirkvi, odvolávajúci sa na Písmo sväté a na Tradíciu. Explicitnejšie a obsirnejšie zdôvodnenie tohto postoja si vyžiadali udalosti posledných dvoch storočí, keď revolúcia náboženská, t. j. protestantská vzbura proti Cirkvi, začala prerastať do sociálnej a kultúrnej revolúcie proti základom spoločnosti a prirodzenosti.

Tu je namieste spomenúť podstatné sociálne encykliky pápežov, o ktorých sa dnes podozriavo mlčí práve medzi katolíckmi, kde by mali byť prinajmenšom skúmané a konfrontované s dnešnou realitou. Už Gregor XVI. odsúdil revolučnú myšlienku „práva na slobodu náboženského vyznania“ v encyklike Mirari vos. Nazval túto domnienku bláznivou. Komunizmus a socializmus bol odsúdený už Piom IX. v okružnom liste Qui pluribus. Odsúdenie bolo zopakované v Sylabe omylov. Neskôr v encyklike Quanta cura bol socializmus nazvaný „najviac zhubným bludom“. Lev XIII. vydal niekoľko sociálnych encyklik, v ktorých odsúdil revolučné bludy nového veku. V encyklike Humanum genus, ktorá sa zaoberala slobodomurármi, ich nazval „obcou Satanovou“ a upresnil, že „slobodomurárska sekta bola vyhlásená proti právu Božiemu i ľudskému, aby vyvíjala činnosť proti kresťanstvu ako aj proti štátu.“ V encyklike Libertas praestantissimum bol odsúdený liberalizmus, ktorý „odmieta zásadne zvrchované panstvo Boha najvyššieho a vzpiera sa úplne akejkolvek poslušnosti, ako vo verejnom živote, tak i v súkromnom a domácom živote“ a to je „najväčším zvrátením slobody, a

tu jednoznačne definovaní ako sily bojujúce proti prirodzenému poriadku.

Pius XI. v encyklike Quadragesimo anno ide ešte ďalej: „Výrazy - náboženský socializmus, kresťanský socializmus sú vnútorne rozporné: nedá sa byť zároveň riadnym katolíkom a skutočným socialistom. ...Nech už sa socializmus chápe ako učenie alebo ako dejinná skutočnosť, alebo ako hnutie, pokiaľ zostáva skutočne socializmom, ...zostáva nezlučiteľný s učením katolíckej Cirkvi; to by musel prestať byť socializmom; jeho ponímanie spoločnosti je totiž od kresťanskej pravdy dokonale odlišné.“

V encyklike Divini redemptoris Pius XI. odsúdil komunizmus a jasne povedal, že „komunizmus je vo svojom jadre zlý, ...berie človeku slobodu a okráda ho o dôstojnosť. ...Nič aj samotné základy kresťanskej civilizácie ... ničí rodinu ...odmieta autoritu Boha, Cirkvi a aj rodičov.“ Aktívne pôsobenie v komunistických organizáciách bolo pre katolíka zakázané a postihované exkomunikáciou.

To platí samozrejme aj o národnom socializme, ktorý bol Piom XI. kritizovaný v encyklike Mit brennender sorge. Ako už samotný názov encykliky napovedá, išlo o tzv. nemecký nacizmus, ktorý mal jednoznačne novopohanské a protikresťanské smerovanie.

Keď spomíname národný socializmus, musíme sa zmieniť aj o všeobecnom pojme „národnej revolúcie“. Mnohí majú dojem, že násilná akcia, prípadne vyvolanie deštruktívnej vlny, ničiacej základy nejakého štátu z dôvodov národného sebaurčenia, je pre katolíka možné či dokonca chváľtebné. Nie je to však tak. Ako vodítko nám posluží kniha slovenského katolíckeho filozofa, novotomistu a tiež nacionalistu, ako sa sám označoval, Maximiliána Chladného - Hanoša: Láska k národu. Kniha vyšla v Matici slovenskej roku 1941. Chladný - Hanoš, aj keď sa sám považoval za národne orientovaného, na základe cirkev-

(Pokračovanie z 1. strany)

Mnísi boli podriadení biskupom a biskupom bola zverená aj misijná činnosť.

Tieto pohanské kraje boli pridelené už r. 796 a následne r. 811 biskupstvám: južné územie až po riekú Drávu patrilo patriarchátu v Aquileji; územie od Drávy po Dunaj pripadlo Salzburgu; na sever od Dunaja Pasovu a Čechy Reznu. Neskoršie v r. 829 dochádza kráľom Ludovítom k novému rozhraničeniu medzi Salzburgom a Pasovom. Ako hranica bola medzi nimi určená rieka Dráva. Pasovská diecéza sa kryla s Východnou markou a pasovskí biskupi si robili nárok i na Veľkú Moravu, ako to vyplýva aj z neskoršej sťažnosti bavorských biskupov z roku 900, v súvislosti s obnovením hierarchie na Veľkej Morave.

V súvislosti s pôsobením arcibiskupa Metoda medzi Slovanmi nemožno nevidieť aj jednu z foriem pápežskej legácie, ktorú predstavujú misijní legáti so stálym poslaním evanjelizovať určitú krajinu. Tak v časoch pápeža Sirícia (384-399) v Škótsku pôsobil kňaz Nián. Za pápeža Gregora Veľkého (590-604) vo Veľkej Británii pôsobil v tejto hodnosti sv. Augustín. Za pontifikátu pápeža sv. Zachariáša (741-752) v Nemecku pôsobil ako pápežský legát sv. Bonifác. V tomto duchu vykonával legáciu, z poverenia pápeža Hadriána (867-872) v Panónii sv. Metod od r. 869. Táto nová forma episkopátu bez biskupského sídla sa označovala ako archiepiscopatus pro fide, keďže išlo o biskupských činiteľov určených ad illuminationem gentium.

Byzantská cirkev tiež poznala vo svojich taktikách biskupov a arcibiskupov bez titulu sídla, označených titulom národa, medzi ktorým mali vykonávať svoju pastoračnú činnosť. Nevyhnutné nadradenie, na tých istých miestach a pre tých istých potenciálnych veriacich, kánonickej biskupskej jurisdikcie, tradične vymedzenej mestom a jeho teritóriom, s biskupskou jurisdikciou s etnickou konotáciou, nutne vyvolávalo konflikty medzi biskupmi spravujúcich to isté územie, ako sa to preukázalo v prípade arcibiskupa Moravy - Metoda v spore s franskými biskupmi v Salzburgu, Pasove a Freisingu.

Franskí biskupi si uvedomovali určitý dosah pastoračných úspechov, preto salzburský arcibiskup Adalvín, pripravil, ohľadom pôsobenia arcibiskupa Metoda, pre kráľa Ludovíta Nemca protestné memorandum známe ako *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, v ktorom obhajoval právo svojej diecézy na panónske územie. V tomto spise sa nachádza aj vzácna správa o prvom písomne známom chráme z tohto obdobia a jeho konsekrácii v Nitre vtedajším salzburským arcibiskupom Adalrámom, ktorý dal postaviť knieža Pribina: „Cui quondam Adalrammus archiepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitrava consecravit ecclesiam“. Z historických súvislostí vyplýva, že išlo o r. 827/828.

Keď v r. 870 Ludovít Nemec porazil Rastislava, s pomocou zradu jeho synovca Svätoplukova, salzburský arcibiskup Adalvín a freising-

Historické a politické súvislosti

misie sv. Cyrila a Metoda medzi Slovanmi

ský biskup Annon a pasovský Hermanrich nechali priviesť Metoda do Regensburgu a uväznili ho v Ellwangene aj napriek tomu, že spravoval územie, ktoré bolo „svätého Petra“, čiže priamo podliehalo Apoštolskej stolici.

Metod bol prepustený až na záseh pápeža Jána VIII. v r. 873, ktorý vyslal biskupa Pavla z Ankony ako osobného legáta s presnými pokynmi, aby pred panovníkom Ludovítom a jeho synom Karolmanom usvedčil biskupov z násilia a z uzurpácie súdneho práva nad arcibiskupom Metodom, ktorý bol ustanovený samotným pápežom.

Pápež Ján VIII. z hľadiska vtedajšieho kánonického práva ako to vyplýva aj z listu Svätoplukovi *Industriae tuae* potvrdzuje, že Metod bol arcibiskupom a apoštolským legátom s poslaním zriadiť hierarchiu pre Panóniu a územie Veľkej Moravy.

Podľa týchto náznakov aj podľa samotného listu Jána VIII. *Industriae tuae* arcibiskup Metod mohol mať nasledovné mimoriadne práva: 1. zriadiť na území slovanských národov diecézy; 2. vybrať kandidátov na biskupstvo pre novoobratenských veriacich zo slovanských kmeňov v okolí Panónskej diecézy (Metod na konci svojho života určil za svojho nástupcu Gorazda); 3. zvolávať synody; 4. konať kánonické vizitácie, 5. pozbaviť jurisdikcie kňazov a klerikov, ktorí by konali proti Metodovi.

Napriek týmto dosť podloženým úvahám, rozsah a obsah hodnosti pápežského legáta, ktorú dostal Metod je dosť nejasný. Určité nejasnosti ostávajú aj okolo jeho diecézy, či sídla jeho diecézy. Kým okolo r. 870 sa vo všetkých listinách nazýva panónskym arcibiskupom, pričom sa však nemenuje striktne jeho sídlo, v liste Svätoplukovi v r. 880, kde sa spomína aj nitriansky biskup Wiching, je Metod označený ako arcibiskup „sanctae ecclesiae Marabensis“.

Hoci územie Panónie a Moravy bolo christianizované rozličnými misionármi (aj aquilejskými a salzburskými) formálne nepatrilo do žiadnej zo susediacich diecéz a nemalo určeného ani misijného biskupa. Salzburské arcibiskupstvo však usudzovalo, že mu prislúcha bezpodmienečné právo prvenstva a k Metodovi a k jeho spolupracovníkom sa správalo ako k nebezpečným diverzantom. Hovorí o tom už spomínaný dokument *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*.

Nepochybne v prvom období stretu dvoch rozličných misijných pôsobení mohli vzniknúť rozličné problémy, ale zdá sa, že nemalú rolu vo vzťahu franskej hierarchie k slovanskej misii zohrala politika Ludovíta Nemca.

Konštantín a Metod, ktorí mali na misijnom území to isté právo misijného pôsobenia, ktoré bolo po niekoľkých rokoch jednoznačne potvrdené pápežom, boli voči duchovenstvu z nemeckej oblasti v značnej výhode v tom, že neboli spútaní akýmikoľvek politickými akcentmi. Pracovali výlučne pre dobro ľudu a krajiny, do ktorej prišli. Nevnucovali Slovanom cudzí jazyk, vytvorili pre nich vlastné písmo, snažili sa slovanskú realitu presiaknuť kresťanskými ideami a prinášať prvky byzantskej kultúry, akými boli napríklad archeologicky potvrdené sakrálné staviteľstvo alebo filologicky dokázané jazykové či literárne štruktúry, stmelovali s prvami lokálnej kultúry.

Historické podmienky, ktoré si v tomto čase vyžiadali misie medzi slovanským etnikom ako odpoveď na ich žiadosti adresované Rímu a Carihradu (medzi ich národmi už pôsobili misionári z viacerých krajín) sú známe z pápežskej korešpondencie, z korešpondencie patriarchu Fócia, ako aj z nového výskumu koncilových dokumentov, v ktorých sa obe spoločenstvá (v Ríme a Carihrade) usilovali nastoliť vzťah viditeľnej kánonickej jednoty. Táto v skutočnosti nebola ešte celkom upevnená po vážnej kríze ikonoklazmu a koncil v roku 787 nechal otvorené právne konflikty medzi Rímom a Carihradom, či už v súvislosti s diecézami južného Talianska a Grécka alebo pre bývalú Ilýriu. Okrem toho táto situácia viedla k potenciálnej roztržke pre novú rozmáhajúcu sa cirkevnú štruktúru u Frankov, najmä vo vzťahu k Rímskej cirkvi, ktorú upodozrievala, že sa usiluje obnoviť bývalé vzťahy viditeľnej jednoty s Carihradom, v snahe brániť ho pred arabským nebezpečenstvom, čím by sa dostalo sa do politickej závislosti od byzantského cisára, miesto toho, aby sa integrovala do sféry vplyvu rodiacej sa karolínskej ríše.

Zámery jednotlivých slovanských kniežat a bulharského vládara Borisa dať sa pokrstiť a prijať kresťanstvo ako štátne náboženstvo pre svoje národy (turecký a slovanský) otvárali zároveň konkurenciu medzi Rímskou ríšou na Východe a obnoveným cisárstvom, vyhláseným Karolom Veľkým na Západe. Zároveň sa znovu rozpútala rivalita medzi dvoma cirkevnými centrami kvôli právomociam v súvislosti s nastolením vlastnej biskupskej hierarchie na územiach, zahrnutých od 4. storočia do ekumenickej taxie alebo ordinatio, stanovenej koncilmi, ale medzitým zbavenej počas niekoľko storočí riadneho vykonávania metropolitných a patriarchálnych práv oboch veľkých spoločenstiev na Východe i na Západe.

V každom prípade, nebola to

jednoduchá situácia. No či už chceli alebo nie, franskí misionári sa javili v slovanskom prostredí ako prislúhovači germanizmu; bolo teda rozumné prenechať im na Morave zásadný vplyv? - tieto skutočnosti si uvedomoval Rastislav, ktorý ako pevné základy pre svoju ríšu sa usiloval získať štátnu suverenitu a zvrchovanosť. Nemožno však poprieť, že aj franskí misionári pôsobiaci medzi moravskými a podunajskými Slovanmi, aspoň čiastočne poznali ich reč. Svedčia o tom aj tzv. Friezinske zlomky v kódexe pochádzajúcom z 10. storočia uchovávané v štátnej knižnici Mníchove, kde sú zapísané viaceré modlitby západného obradu v staroslovenskej reči z územia západných Slovanov. Vznikli ešte pred príchodom solúnskej misie.

Keď sa Rastislav roku 846 stal veľkomoravským panovníkom, zastal si výbornou a nebojácnou vojenskou stratégiou proti Frankom istú suverenitu a v roku 861 pripojil k svojej krajine časť Panónie, ktorá zostala súčasťou Veľkej Moravy až do jej zániku. V tom čase už vážne pomýšľal aj na zmenu archiepiscopátu na Veľkej Morave, ktorá mala misijný charakter a usiloval sa povýšiť jednotlivé cirkevné obvody na biskupstvá s riadne konsekrovanými biskupmi, ktorí by boli úplne nezávislí na bavorskom episkopáte a ktorí by zároveň dali ríši a uplatňovali v jej správe právny systém, bez ktorého nemohol v Európe existovať žiadny štát. Od toho sa potom mal odvíjať aj morálny a sociálno-ekonomický rozkvet štátu. Preto, že si to Rastislav plne uvedomoval, už v roku 861 sa obrátil na pápeža Mikuláša I., aby mu poslal učiteľa a biskupa. Táto informácia sa zachovala v liste Mikulášovho nástupcu Hadriána II. z roku 869, ktorý adresoval Rastislavovi, Svätoplukovi a Koceľovi a v ktorom sa píše, že s touto prosbou sa obrátili aj „na túto Apoštolskú Stolicu“. Hoci sa táto Rastislavova žiadosť nerealizovala zo strany Rímskej kurie, nesmieme ju podceňovať, ale naopak vidieť v nej prorímsku orientáciu Rastislava v cirkevnej politike a jeho úmysel uviesť veľkomoravský štát do latinského, alebo západného civilizáčného a kultúrneho vývojového procesu.

Toto Rastislavovo úsilie bolo doteraz málo ocenené a zhodnotené. Pravdepodobne sa tak stalo preto, že sa tento Rastislavov zámer nevydaril. Do istej upokojujúcej miery môžeme aj odpovedať na otázku, prečo sa tak nestalo. Apoštolský Stolec mal záujem o toto teritórium, o toto nemožno pochybovať, ale pravdepodobne ho chápal v kontexte bavorskej cirkevnej organizácie. Preto Ras-

tislavova žiadosť bola pre Rím nečakaným prevrpením.

Rastislav však súril. Cítil, že je v najvýhodnejšej politickej konštelácii, hoci Frankovia mu nedali nikdy pokoj a ich ambície sa proti nemu ešte viac zväčšili, keď bavorský klérus strácal v jeho krajine morálne i benefičné pozície.

Rastislav vyslal svoje posolstvo do Carihradu asi v jeseni roku 862 na dvor k cisárovi Michalovi III. (842-867). Na cisársky dvor došlo pravdepodobne koncom uvedeného roku a zostalo tam cez zimu na rozhraní rokov 862-863. Posolstvo prednieslo nanajvýš elegantné a zdvorilostné pozdravy, ale aj praktické prejavy, so žiadosťou formulovanou v Živote Konštantína takto: „Keďže náš ľud pohanstvo odvrhol a drží sa kresťanského zákona, a nemáme učiteľa, ktorý by nám v našom jazyku vysvetlil kresťanskú vieru, aby aj iné krajiny, vidiac to, nás napodobnili, pošli nám teda, vládár, takého biskupa a učiteľa. Lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza“.

Byzantský cisár Michal III. ochotne vyšiel v ústrety Rastislavovmu posolstvu, lebo v ňom iste videl aj vhodnú politickú príležitosť: mať spojenca v srdci Európy a tak rozšíriť svoj politický vplyv smerom na Západ.

Posolstvo kniežata Rastislava malo dva ciele: v prvom rade politický, teda nadviazanie kontaktov so silnou Byzantskou ríšou a cirkevno-politický, teda možnosť získať od Byzantíncov cirkevných hierarchov.

Podľa historika Vittoria Periho misiu svätého Cyrila a svätého Metoda chápal cisár Michal III. a patriarcha Fócius ako príležitosť posilniť kresťanstvo medzi novými národmi usadenými na Balkánskom polostrove, obnoviť zhody medzi ortodoxným autokratom a Rímskou cirkvou, ako tomu bolo pri sporadických pokusoch v 6. a 7. storočí v Dalmácii.

Misie Cyrila a Metoda, ktoré od odchodu s relikviami Klementa Rímskeho, nájdenými na Kryme, mali za cieľ Rím, sa snažili naplniť obnoviť viditeľnú jednotu medzi spoločenstvami na Východe a na Západe v rokoch, keď sa roznecoval v Bulharsku rozkol, zároveň s politickými vplyvmi. Misijné poslanie a titul arcibiskupa, udelený pápežom Hadriánom II. Metodovi, naznačuje, že táto mierová misia bola úspešná a po striedavých zmiereniach protagonistov vyústila v nastolenie plnej jednoty na koncile v Carihrade v r. 879-880. Rovnováha však bola labilná a ďalšie dielo christianizácie na Východe medzi slovanskými národmi prebiehalo konkurenčne medzi Rímom a Byzanciou, na jednej strane prostredníctvom pražského biskupa Vojtecha/Adalberta, syna kniežata Slavnika, vychovaného benediktínmi v Montecassino a gréckymi mníchmi v Ríme, na druhej strane prostredníctvom kňaznej Oľgy, ktorú priviedli ku krstu spolu s jej národom byzantskí kňazi v Kyjeve. Vážna roztržka v misijnom diele medzi oboma spoločenstvami pokračovala, hlavne v južnom Taliansku, až kým sa formálne nepreušil

exkomunikáciami v r.1054. Následné dlhé obdobie odtrhnutia zmenilo, aj v historiografických spomienkach, skutočný priebeh a čoraz rozmanitejší vývoj cyrilo-metodskej misie, s jej pôvodným náboženským, cirkevným, občianskym zámerom smerujúcim k zmiereniu.

Naozaj bola to veľkolepá myšlienka, ktorá stála pri zrode cirkevných a kultúrnych dejín mnohých slovanských národov! V krátkom čase Konštantín a Metod dokázali zaujať obyvateľov jeho územia kresťanskými myšlienkami a zvyklosťami, a už si vytipovali medzi neofytmi tých, čo by sa mohli stať ich spolupracovníkmi a jedného dňa ich nástupcami.

V kontexte stredovekej praxe by nebolo ničím divným, keby sa Metod dištancoval od praxe predchádzajúcich misionárov. No on nielenže pasívne akceptoval to, čo sa o na Morave zakorenilo (prezrádzajú to napr. výrazy zavedené do cyrilo-metodských textov, ako m?ša, papež?, ol?tať?, kom?kati), ale dokonca, ak je pravdivá všeobecne akceptovaná etymológia výrazu kr?st?, zriekol sa svojho solúnskeho označenia najsvätejšieho symbolu kresťanov v prospech udomácnenej výpožičky zo staronemeckého jazyka. Podobne to bolo aj s inými nemeckými výrazmi, či latinskou náboženskou terminológiou: biskop - biskup, segen - žehnať, crux - kríž, castelum - kostol, missa - omša, paganus - pohan, etc.

Arcibiskup Metod urobil ešte niečo navyše - vedome sa snažil uchrániť pred zabudnutím to, čo bolo misijným úspechom jeho nemeckých predchodcov. Plne oddaný svojmu poslaniu rýchlo pochopil, že centrálné územie Slovanov nie je Byzancia ani Bavorsko a že má svoju vlastnú tvár. Snažil sa teda o uchovanie individuálnych črt kultúry Veľkej Moravy.

Metod ako Grék bol celým srdcom spojený s byzantským svetom, avšak ako arcibiskup-misionár sa s rovnakou úctou postavil k byzantskému i západnému modelu a zaviedol vlastný model apoštolátu. Z tejto dvojitej výsadby rástla ešte mladá rastlinka slovanského kresťanstva.

„Možno povedať, že pre týchto dvoch hlásateľov evanjelia bola príznačná ich láska ku všeobecnému cirkevnému spoločenstvu na Východe i na Západe, v ktorom vyhradili miesto pre novú cirkev, ktorá sa rodila v slovanských národoch. Od nich vychádza aj pre dnešných kresťanov a ľudí našej doby výzva, aby budovali toto spoločenstvo spoločnými silami“.

Bola to misia náboženská a kresťanská, mala ako vedúci motív a cieľ plné obrátenie Slovanov na kresťanskú vieru, ohlasovanie evanjelia a zriadenie pevného a životaschopného cirkevného spoločenstva a jeho organizácie, čiže to, čo je aj dnes cieľom katolíckych misií: „implantatio Ecclesiae“ (vteľenie Cirkvi). Politická situácia, v ktorej sa uskutočňovala, ako aj jej prípadné dozvuky a vzťahy s historickými udalosťami tejto doby ani najmenej nenarušujú túto podstatnú a základnú známku. Uplatnenie novodobých ideologických kategórií na cyrilo-metodskú misiu by bolo jednoducho protihistorické.

Rastislav si asi uvedomoval, čo sa stane po oficiálnom pozvaní a po príchode byzantskej misie na Veľkú Moravu, ak splní svoj program a jeho plány. Vedel, že či chce, alebo nechce, Veľká Morava sa stane priesečníkom kultúr, obradov a práva. Nemohol už nerešpektovať prácu predošlých západných misionárov, nemohol už zmeniť latinský obrad, ktorý už prijal veľký počet obyvateľov jeho krajiny, nemohol už vymazať prozopadne orientovanú civilizáciu, ale pre ďalší rozvoj a samostatnosť krajiny volil aj túto dualitu, teda vplyv Byzancie, akoby bol ustúpil zo svojich pôvodných úmyslov vybudovať nový nezávislý a suverénny štát v centrálnej Európe. Chcel byť samostatný od politickej nadvlády Franskej ríše i samostatný od cirkevnej jurisdikčnej moci bavorských biskupov. Tušil, že aj národy na sever a východ od Slovanov budú sa národne a štátotvorne emancipovať, čo sa stalo v nasledujúcom storočí v Poľsku a na Rusi. Rastislav zohral v dejinách južných a západných Slovanov nezastupiteľnú úlohu. Škoda, že takto ju nepochopil a nerealizoval aj Svätopluk, ktorý sa viac pustil do rozlohového rozširovania ríše, čo sa ukázalo už krátko po jeho smrti ako nešťastné a chybné.

Od čias, čo byzantskí misionári sv. Konštantín-Cyril a sv. Metod, pripúťali starých Slovanov ku kresťanskému Rímu a tým aj k západnej kultúrno-náboženskej orientácii, stala sa cyrilo-metodská idea po celé naše dejiny druhou prirodzenosťou slovanského života. Stopy cyrilo-metodstva v našich dejinách upevňovali nás nielen v jednote s Rímom, ale prehlbovali aj naše vedomie s vlastnými dejinými osudmi. Preto tieto hodnoty zostávajú pre nás prameňom obnovy tých duchovných síl, ktoré nás udržali pri živote a pri viere po celé tisícročie.

Naozaj od chvíle, keď pápež Hadrián II. roku 867 privítal v Ríme Rastislavovu veľkomoravskú kresťanskú delegáciu na čele s Konštantínom a Metodom, ktorí priniesli do Večného mesta staroslovenské bohoslužobné knihy, a čo otec kresťanstva vyslovil súhlas s touto liturgiou, vstúpil slovanský svet do dejín kresťanstva a do dejín Európy. Prerástlo tak hranice Veľkomoravskej ríše a začalo sa podieľať na európskom duchovnom dianí. A keď sa Metod stal arcibiskupom a metropolitom novozriadenej moravskopanónskej cirkevnej provincie, vyrástol v strednej Európe - „pod ochranou sv. Petra“ - nový cirkevnopolitický faktor, ktorý museli rešpektovať, pre vzťah k Rímu, oveľa väčšie štátne útvary tých čias.

Na stavbe Európy je časť muriva aj naša - slovanská. Áno, pre takúto hlbšie zjednotenú Európu mala značný prínos aj Cirkev v slovanských krajinách, nevynímajúc z toho Slovensko. Zriecť sa toho znamená ľahkomyselne sa obrátiť k týmto vzácnym hodnotám i byť falšovaťom dejín.

Naozaj, Slovania majú veľa spoločného, aj dnes. Chýbajú nám však mosty. A na tento druh mostov eurofondy určite nedostaneme, zdroje sú v nás.

Prednáška odznela po taliansky na konferencii v Ríme 26. 2. 2013

V hlbokom lese zabľúdlil lovec. Unavený si sadol na kameň nad širokým a rozbúreným potokom. Ako tak sedel, dívajúc sa do temných hĺbín lesa, začul zvuk d'atľa, čo húževnato klopal a klopal do kôry stromu. I prišlo mu ťažko na duši. „Aj v živote som len sám ako v tomto lese,“ - rozmýšľal, „a dávno som už zišiel z ciest kvôli kadejakým chodníčkom. Nevieť vyjsť z tohto blúdenia. Samota, trápenie a skaza! Prečo som sa narodil, prečo len prišiel do tohto lesa? Načo sú mi všetky tie zvieratá a vtáctvo, čo som ulovil?“ A vtedy sa ktosi dotkol jeho pleca. A lovec uvidel. Stála pred ním zhrbená stareňka, presne taká, aké sa zjavujú v podobných príbehoch, chudá-prechudá a zošúverená až tak, že sa farba jej pleti zdala ako struky starého svätajánskeho chleba alebo ako koža čižiem, ktoré už dlho nikto nečistil. Stála tak pri ňom s ponurým pohľadom, z rozdvojeného podbradku jej presvitali dva chumáčiky sivých chlčpkov. Prehodený mala cez seba drahocenný odev, ktorý však nahlodal zub času tak, že z neho zostali len handry. „Pánboh daj zdravia, dobrý človek! Poznám na druhom brehu rieky miesto ako raj! Stačí tam dôjsť - a všetok žiaľ ti pominie. Sám by si ho nikdy nenašiel, no ja ťa dovediem až k nemu. Sama pochádzam stamodtiaľ... Musíš ma však preniesť na druhý breh. Sotva prepletám nohami a neprebodím prúd. Smrť mám už na jazyku. Och, ale ako sa mi len nechce umrieť!“ Mladý lovec mal dobré srdce. Hoci neveril stareňkiným slovám o rajskom mieste a brodiť sa cez stúpajúcu hladinu sa mu taktiež nechcelo - navyše ťahať stareňku na chrbte nebola vôbec príjemná predstava, predsa však pohliadol na ňu. A ona sa rozkašľala tak, že sa až chvela.

Myslel si: „Táto starká nesmie zahynúť! Bude mať možno i desať krížikov na chrbte, koľko ťarchy už musela niesť na svojich pleciach. Tak prečo by sa človek pre ňu nenamáhal...“ „Nuž, stará mať, vylez mi na chrbát! A drž si všetky kosti pohromade, nech sa mi nerozsypeš - kto by ich potom vo vode zbieral...“ Stareňka sa mu vyškríabala na plecía a on odrazu pocítil takú nesmiernu ťažobu, akoby na seba vzal rakvu s nebožtíkom

a sotva vedel urobiť krok. No pomyslel si: „Teraz je už neskoro cúvať!“ Vstúpil do vody a odrazu ho bremeno prestalo ťažiť, naopak, bolo s každým krokom ľahšie a ľahšie. Zdalo sa

na tom? Nech lovec premýšľa, za čo všetko tradícii vďačí, nech z najhlbšieho srdca vzdá úctu jej šedinám, nech prejaví súcit s jej bolesťami, nech cíti hanbu odvrátiť sa od nej kvôli

týmto viditeľným nedostatkom. Namiesto toho, aby márne čakal na vílu zostupujúcu z oblakov, nech sa namáha a nelení preniesť sväté bremeno minulosti cez skutočný prúd dejín. Veď je to jediné východisko z jeho blúdenia - jediné, pretože akékoľvek iné by bolo nedostatočné, nedobré a nečestné. Platí: táto stareňka nesmie zahynúť!

Dnešný človek však už rozprávkam neverí. Neverí, že chradnúca stareňka sa zmení na princeznu. Neverí - no o to lepšie! Načo by nám bola viera v budúcu odmenu, keď si odmenu treba zaslúžiť práve úsilím a sebazapierajúcim hrdinstvom? Kto neverí v budúcnosť starej sviatosti, musí aspoň myslieť na jej minulosť. Prečo by ju nepreniesol na druhý breh z úcty k jej dejinám, zo smútku nad jej úpadkom, z hanby pred vlastným nevďakom. Blahoslavení veriaci - ešte stoja na tomto brehu, no už vidia za zošúverenými

vráskami nepomiňajúcu krásu. No aj tým, čo neveria, padne na úžitok - získajú neočakávanú radosť. Pre jedných, aj pre druhých však platí to isté: ísť vpred a vziať na plecía celú ťarchu dejín.

Človeče dnešný, ak chceš byť človekom budúcnosti, nezabudni z dymiacich ruín vyniesť otca Anchísesa a dávne domáce božstvá. Potrebovali zbožného hrdinu, čo by ich preniesol do Itálie, a práve oni dali jemu i jeho rodu nielen vládu nad Apeninským polostrovom, lež i nad svetom. Ale to, čo je sväté nám, je ešte vzácnejšie než božstvá v Tróji. Naša cesta s touto sviatosťou vedie ďalej, než do Itálie, ba ešte ďalej, než je pozemský svet. Kto zachraňuje, ten sa zachráni. Také je tajomstvo pokroku - iného niet a ani nebude.

5. 1. 1895

Z ruštiny preložila Katarína Džunková

VLADIMÍR SOLOVJOV

Tajomstvo pokroku

A tak mi zišiel Dr. Tuka na um.... Úplne sa naň zbudlo. Každý sa od neho odťahuje, každý chce veriť rozsudku, že paktoval s Maďarmi a chcel pripojiť Slovensko k Pešti. A nik nevie, či je to 100% pravda.

Karol Sidor,
Denník 1. marca 1935

Bol to milý človek, jeho ten proces veľmi nezaujímal. Venoval sa viac modlitebnej knižke a ružencu. Pri jeho konci - podľa advokáta Dr. Rampáška - „okrem reholných sestier v nemocnici nebolo človeka, ktorý by mal k nemu milé slovo.“

Dr. Vojtech Rampášek,
obhajca Vojtecha Tuku
ex offa roku 1991

„Tuka! je ozaj málo pochopená postava našich dejín, voči ktorému sa kruto zachoval osud a ešte krutejšie história, vlastne historici, ktorí bezmyšlienkovite preberajú lži a polopravdy Tukových nepriateľov“.

František Vnuk
v liste autorovi z Austrálie
9. 9. 2006)

SCÉNY Z PRVEJ TUKOVEJ TRAGÉDIE

Najstarším dokumentom v archíve z procesu pred Národným súdom je takzvané Tukovo „priznanie“, list ministrovi Benešovi z 27. apríla 1935.

V podstate je to nové preberanie obvinení, za ktoré ho súdili a odsúdili v roku 1929. Sú tam fakty ako aj účelové konštrukcie, ale v podstate pokrývajú obdobie 1920-1929 Tukovho života.

Sám Tuka o tomto liste 30. apríla 1946 v prípravnom konaní vyhlásil: „To, čo som vo svojej žiadosti o milosť napísal, je všetko pravda a viac ani dnes nemám čo povedať o svojej činnosti politickej, ktorú som konal pred svojim procesom z roku 1929.“

Tento dokument, „priznanie“ obsahuje kritické pripomienky Ivana Déreera³.

Dérer pokladá Tukov list za zdroj poznania Tukovej osobnosti a jeho pôsobenia.

V úvode dokumentu Dérer uvádza, že 15 ročný trest z roku 1929 nastúpil Tuka v Leopoldove, odkiaľ ho v roku 1930 previezli na Pankrác. Tam bol až do svojho omilostenia v roku 1937.

Dr. Mária Nečasová-Poubová, ktorú ministerstvo spravodlivosti poverilo funkciou sociálneho dozoru väzňov, doporučila prezidentovi Masarykovi⁴ čo najrýchlejšie omilostenie. Niektorí právnici zastávali názor, že bez pochybnosti bola dokázaná iba Tukova vina týkajúca sa úkladov proti Republike, ale jeho vina z vyzvedačstva nezdala sa celkom istá. Preto uvažovali, či by otázka Tukovho omilostenia nemala byť predmetom rokovania kompetentných činiteľov po uplynutí pia-

tich rokov, teda po dobe, ktorá asi zodpovedala trestu za úklady. Ministerstvo zahraničia zaujímala vec po stránke zahraničnej politiky. Pri návšteve Prahy prvou otázkou mnohých anglických politikov a žurnalistov bolo obyčajne: „Prosím vás ako je to s tým Tukom“, alebo „... kedy už dostane amnestiu?“ „Arbeiter Zeitung“ písal o Tukovom procese ako o plode českého šovinizmu a rozsudok označil za

KAROL KUBÍK

Skon zavrhnutého muža

Posledné mesiace Vojtecha Tuku
4. 7. 1880 Piarg - 20. 8. 1946 Bratislava)

justičný škandál. Aj tajomník Ligy pre ľudské práva, parížsky spisovateľ, chodil v Tukovej veci do Prahy a na Slovensko. Podmienkou niektorých činiteľov pre súhlas so zriadením odbočky Ligy na Slovensku bola intervencia vprospech Tuku. Hana Gregorová⁵ sa márne snažila rozptýliť pochybnosti o nestrannosti československých sudcov. Niet divu, že tieto a podobné dôvody nútili k úvahám o zlikvidovaní Tukovej aféry. Rokovalo sa s prezidentom Masarykom, ktorý by bol ochotný dať amnestiu, ak sa Tuka prizná k svojim činom.

Tuka si podal žiadosť o milosť asi nasledovne: „Pán prezident, ja som sa dopustil proti Československu asi toho, čo ste sa vy dopustili proti Rakúsku; rozdiel medzi nami je len potiaľ, že vám sa vec vydarila, mali ste šťastie a stali ste sa hlavou štátu, avšak mne sa vec nepodarila, mal som smolu a dostal som sa do kriminálu!“ Masaryk odmietol zaoberať sa touto vecou. Poučený informáciami pani Nečasovej podal Tuka za nejaký čas žiadosť o sprostredkovanie vo veci milosti. V tomto spise sa už priznal k niektorým činom o ktorých v jeho procese vôbec nebola reč. Po prečítaní podania povedal Beneš pani Nečasovej: „Spýtajte sa Tuku, prečo sa nepriprávil k veci s britským generálom?“ Keď bol Tuka takto upozornený, že vedia omnoho viac z jeho konšpiračnej činnosti, zmenil taktiku. Tak vzniklo nové podanie datované 22. IV. 1935.⁶

Podľa Déreera ani v tomto spise nezaprel svoju pravú povahu a keď z politickej vypočítavosti nemohol pripustiť svoje maďarské presvedčenie, zdôrazňoval svoju slovenskosť

Dérer podáva Tukovu charakteristiku podľa knihy F. Juriga: „Blahozvest' kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny“. Juriga tam tvrdí, že za profesora sa dostal iba stopercentný Maďar a Tuka takým bol, lebo v roku 1919 sa prihlásil za Maďara. I keď Tukova žena je rodená Češka, pri sčítaní napísal, že vie len maďarsky a nemecky. Testa narodeného v Podebradoch prihlásil za Nemca.

Dobromyseľný Hlinka potreboval inteligentného redaktora pre Slováka a Tuku doporučil vplyvný maďarský jezuita Páter Bangha (Béla). „Hlinkovi imponovalo Tukovo profesorstvo a Tukovo katolíctvo... Zdal sa mu dobrý na obranu katolíctva a v národných a politických veciach si trúfal mať v rukách opraty.“

Dérer nemusí hľadať argumenty proti Tukovi. Cituje Juriga⁸, ako

nepohol, pretože v národnom zmysle bol ľahostajný. Jeho život sa dovtedy odohrával na troch ploši- nách: katolicizmu, vedy a dobročinnosti. Všetky tri sú internacionálne a v každej mohol pracovať pod akoukoľvek vládou. Nemal hmotné starosti, ako jediný Slovák mal profesorskú kvalifikáciu, proti slovenskému národu sa nikdy neprehrešil, otec bol slovenským národným pracovníkom, oženil sa Češkou a nič sa

miliónového fondu podchádza zo Slovenska, sluší sa teda, aby z fondu bola podporovaná katolícka tlač na Slovensku“ S podobnou žiadosťou prišiel i Florián Tománek¹⁴, prenasledovaný Maďarmi. Tuka vo viere, že sa peniaze použijú pochtivo, veď medzi kresťansko-sociálnymi vodcami boli aj kňazi, napísal svojmu dávne- mu priateľovi do Budapešti. Potom od neho znova a znova žiadali odporúčenie a dozvedel sa, že peniaze mali prichádzať. Tuka peniaze nedostal a tak žiadal vyšetrovanie. Po čase sa dozvedel, že niektorí si isté čiastky ponechali pre seba.

* Dérer opisuje cirkevno-politické pomery začiatkom 20. storočia, keď Skyčák¹⁵, Juriga, Tománek a Jehlička založili ľudovú stranu, ku ktorej sa pripojil Hlinka a „veľkú kalváriu slovenského utrpenia“, keď aj biskupi okrem Augustína Fischera-Colbrieho¹⁶ boli maďarizátormi. V tých časoch mal Tuka najtesnejšie spojenie s protislovensky zmýšľajúcimi klerikálnymi organizáciami, ku ktorým patrili Katolícky tlačový fond.

- **Legenda o revizionistických peniazoch:** Svoju sprostredkovaciu činnosť Tuka zastavil, ale jeho meno sa dostalo do obehu a stalo sa obdobou rohu hojnosti. Vznikli povesti, že Tuka nosí peniaze z Budapešti, dokonca aj vtedy, keď už bol vo vyšetrovacej väzbe. Pritom v skutočnosti hlavnou príčinou neúspechu jeho protizákonnej činnosti bol nedostatok i tých minimálnych hmotných prostriedkov.

* Dérer tento bod nekomentuje

- **Styky s Maďarskou iredentou:** Poprevratové Slovensko sa hemžilo maďarskými kuriérami, ktorí prinášali zapečatené listy. Pašovali sa valuty, cenné papiere, politické a vojenské správy. I keď sa ľahko vyčíta, prečo nedal oznámenie polícii, treba uvážiť, že profesorom oznámili, že ich dávajú k dispozícii maďarskej vláde. Toto hrozilo i jemu navzdory slovenskému pôvodu. Ako by ho potom „prívetivo“ prijali v Maďarsku, keby bol ich spravodajcov udal čl. polícii? Preto sa radšej rôznymi spôsobmi zbavoval kuriérov.

* Dérer stručne vyčíta Tukovi, že kuriérov neudal.

- **Rozchod s kresťanskými socialistami (sociálmi):** Keď sa blížili voľby, kresťanskí socialisti Tuku požiadali, aby prijal predsedníctvo strany, čo odmietol. Ponúkli mu poslancký mandát, aj ten odmietol. Pomaly sa mu otvárali oči, videl že slovenská odbočka strany je temer iba na papieri a katolícku stranu ovládli protestanti. Položil si otázku, čo on vlastne medzi samými Maďarmi a nekatolíckym živlom hľadá. Keď prišli nepríjemnosti s peniazmi tlačového fondu, styky s kresťanskými socialistami prerušil.

* Dérer pripomína, že keď mu ponúkli predsedníctvo, je to „markantný dôkaz“, že ho považovali za Maďara, lebo kresťanská socialistická strana bola nositeľka iredenty. Pri voľbách roku 1920, podľa Déreera, Tuka hlasoval za túto stranu, ako to bolo známe medzi jeho maďarskými priateľmi.

- **Zbavený chleba:** Tuku ani vtedy nenapadlo venovať sa politike, keď ho počiatkom roku 1921 poslanec Hlinka požiadaval o vypracovanie návrhu autonómie. Načrtnutý návrh na autonómiu nemožno prehnúť, lebo si myslel, že politik má

mu nezdalo prirodzenejším, že len čo sa popri maďarskej právnickej fakulte otvorí československá, bude tam preložený. Nikto menší ako Scotus Viator¹² vyšetřil, že v Pätkostolí boli poslucháči podráždení jeho náklonnosťou slovenskou a napriek tomu dopriali mu Maďari univerzitnú katedru. Vôbec ho nenapadlo, že takéto postavenie by nedosiahol „v oslobodenej vlasti“.

* Dérer vo svojich - asi 4-5 krát rozsiahlejších úvahách, než Tukov text, jeho tvrdenia spochybňuje. Poukazuje na prípad Františka Jehličku¹³, ktorý bol slovenským poslancom a keď aj v roku 1907 slovenskú vec zradil a dostal zato profesúru, po prevrate sa „kajúčne vrátil a bol vzatý na milosť“. Vydal manifest v ktorom uvádza, že „každý poriadny Slovák je povinný horliť za slovenskú vec“. Minister Vavro Šrobár menoval Jehličku za vládneho komisára maďarskej univerzity. Rozdiel medzi Tukom a Jehličkom, i keď sa neskoršie dal do služieb Maďarov, bol v tom, že Tuka sa považoval za Maďara až do 40. roku života a tak aj vystupoval, slovensky vtedy nevedel a „spisovná slovenčina mu bola úplne neznáma“. Keď ide o „družnú zbierku cirkevných spevov“, ktorú vydal jeho otec v neslovenskom nakladateľstve, nie je dôkazom slovenského zmýšľania Tukovho otca, ktorého synovia nemali najmenšie pochybnosti, že sú Maďari. Sám Vojtech Tuka - podľa Déreera - sa stal profesorom preto, lebo sa vydával za Maďara. V diele „A szabadadság“ (O slobode) hlásal, že národy v Uhorsku sa musia asimilovať. Jeho žena český nevie a jej brat je nemecký nacionalista.

- **Maďarský katolícky tlačový fond:** Prevrat ho - Tuku - po stránke politickej nezaujímal. Tým väčšou hrôzou ho naplnil vývoj na poli náboženskom: Perspektíva prenasledovania katolicizmu, divoké povesti o zneuctovaní krížov a sôch... V tomto ovzduší ho vyhládali činitelia maďarskej kresťansko-sociálnej strany, s ktorými sa poznal z „výboru samosprávnej katolíckej cirkevnej obce bratislavskej“ aby im vymohol subvenciu. „Kresťanskí socialisti sa odvolávali na to, že značná časť toho

Tuka ukrytý pod plášťom Andreja Hlinku⁹ začal pracovať za reštauráciu Habsburgovcov. V roku 1923 sa Hlinka - podľa Juriga - dopustil ešte „nebezpečnejšieho kroku“, keď zriadil aby zjazd slovenských mariánskych kongregácií vyslal Tuku na Eucharistický kongres do Paríža. Po kongrese Tuka odovzdal žalobné memorandum Rade veľvyslancov v Paríži, Spoločnosti národov v Ženeve a veľvyslancom Anglicka, Talianska a Japonska.

Aj v tomto si Dérer poslušil Jurigom. „Keď Hlinka 13. mája 1926 odchádzal na Eucharistický kongres do Ameriky, ustanovil Tuku za člena predsedníctva strany, ktorá mala predstavovať slovenský národ...“ Navyše Tuka dostal do rúk denník Slovák, sekretariát a začal organizovať aj vojenské formácie.

V ďalšom si bod po bode uvedieme Tukovo „priznanie“ ako aj poznámky Ivana Déreera. Pokiaľ je to možné, rešpektujem aj štýl a slovník autorov.

Vojtech Tuka tento list ministrovi Benešovi (z 22. apríla 1935), ktorý aj na Národnom súde vyhlásil za úprimný, začal takto:

„Pán minister, úctivo Vám ďakujem, že pri vašom mnohostrannom a prevážnom zaneprázdnení ráčili ste venovať, a to opätovne, čas a záujem mojej veci. Som Vám z plného srdca povďačný, že ste mi, ťažko zápasiacemu s prúdom kruteho osudu, už po druhú ráčili takrečeno pohodiť záchranný pás Za podmienku možnosti jednaní o udelení milosti ráčite klásť, aby som Vám úprimne rozpovedal svoje protišťatné činy.“

Tejto žiadosti ja teraz tým ochotnejšie vyhovujem, keďže po toľkých nekonečných rokoch trpkého rozjímania človek sa duševne premení...Týmto Vám stručne načrtnem scény svojej tragédie.“

V liste Tuka podrobne rozoberá svoj život. Dérer zasa jeho vyhlásenia podrobne spravidla tvrdí kritike.

Hodnovnosť tohto listu - „priznania“ spochybnil Alexander Mach¹⁰, ako vidieť z poznámky¹¹.

- **Šťatný prevrat:** Prevrat v r. 1918 Tukom po stránke politickej

žiadať maximum, aby mal z čoho „popustiť“. Ďalej sa o politiku nestaral. Obrátil sa na mládež. Mal slávnostnú reč na ustanovujúcej schôdzi Ústredia slovenskej katolíckej mládeže a načrtnol program v časopise Vatra. Na jar 1921 sa dozvedel, že sa utvorí československá právnická fakulta v Bratislave a hneď si podal žiadosť. V auguste 1921 maďarskú fakultu zrušili a profesorov prepustili. Ocitol sa na dlažbe. Jeho kolegovia si z toho nič nerobili, dostali miesta v Maďarsku, jeho však viazala krv k vlasti predkov.

* *Déerove* námietky v tomto bode sú asi päťkrát dlhšie než Tukov text. Pripomína, že až roku 1921, keď mal 41 rokov sa prezliekol zo svojej maďarskej minulosti a začal sa vydávať za Slováka. Skutočnosť, že jeho - do tej doby presvedčeného Maďara a iredentistu - Hlinka poveril vypracovaním návrhu autonómie, otvorila Tukovi oči. Presvedčil sa, že Hlinka v zaslepenosti, premeniaci z neuspokojených osobných ambícií, sa spojil „z primitívnej pomstychtivosti“ s hociakým a že podobnú povahu majú i niektorí iní ľudáci vodcovia. Tuka zistil, že týchto vodcov ďaleko prevyšuje, že sú ľahko ovládateľní a tak objavil v ľudovej stame vhodný nástroj a v Hlinkovi dobré médium pre veľkolepú politickú hru zodpovedajúcu jeho intrigánskej povahe. Rozklad ČSR považoval za nutný predpoklad znovuzrodenia Uhorska a túto „démonickú politiku“ nemohol v ľudovej strane robiť ako Maďar a preto „objavil svoj slovenský pôvod“. Až v roku 1920 začal sa učiť po slovensky a návrh autonómie napísal po maďarsky. Déer navrhol Tukovi miesto ministerského radcu s výhľadom na sekčného šéfa. Ten však po dlhších rokovaniach oznámil, že sa mu „naskytna omnoho dôležitejšia misia“, keď ho prijali do služieb ľudovej strany a Hlinka ho ustanovil za šéfredaktora Slováka.

- **Slovenský nacionalizmus:** V českých politických kruhoch označujú „slovenský nacionalizmus“ za „perverzný prelud“. Tuka si uvedomoval, že je Slovákom krvou a rečou, syn malého a chudobného národa, ktorý nemal svoj štát, nemá teda ani vlastné dejiny a jeho osud je najužšie spojený s dejinami maďarského národa. O nejakom samostatnom štáte sa mu ani nesnívalo, veď ani mnohé väčšie, vzdelanejšie a bohatšie národy ho nemali. Maďarská politická výchova vtíkala Slovákom do hlavy, že každý národ nemôže mať svoj štát. Vrcholom túžob bola idea „slovenského okolia“ z r. 1848, t.j. nejaká samospráva. Pravda, v rámci Uhorska. Ľahostajnosť Slovákov ukazuje aj malý počet legionárov a tých čo sa hlásili brániť „slovenskú vlasť“ proti maďarskému vpádu roku 1919.

Déer také vývody pripisuje ignorantstvu a čo sa týka neporozumenia Slovákov k ich národným záujmom a nechuf' vstúpiť do légii, zabudol Tuka - podľa Déera - pripojiť, že k maďarskej výchove prispieval aj on. Ako vedec „zavrhoval slovenský národný život“ a vyhlasoval legionárov za zradcov maďarskej vlasti.

- **Moje vlastenectvo:** Ako päťnásťročný opustil svoje rodisko a žil stále medzi Maďarmi, ďaleko od Slovenska. Vedel, že pochádza z rodiny, ktorá dala Slovákom Hviezdoslava a biskupa Moyzeša¹⁷. Otec spolu s panslávom Richardom Oswaldom¹⁸ vydal slovenský spevník, bol v priateľskom zväzku s Andrejom

Kmetom¹⁹. Národná ľahostajnosť nebola zriedkavá ani v „historických zemiach“, „vzdor českému národnému školstvu“. Jemu sa vyčítalo, že sa nehlásil do štátnej služby, neprijal županát, atď. Tuka v tomto bode vysvetľuje, že sa politickej činnosti stránil, zato ponúkol československému režimu bezplatné služby na poli kultúrnom, ako - počnúc rokom 1919 - trojazyčné kurzy šitia a varenia pre robotníčky, trojazyčnú rodinnú školu, ktorú neskôr prevzal štát. U neho národné prebudenie nešlo obratom, cez noc, ako u mnohých bývalých horlivých maďarských nadšencov. Aj city majú inkubačnú dobu. V jeho vnútri sa

* *Déer* sa pozastavuje nad tým, že univerzitný profesor sa prebúdzal k národnému povedomiu v 41. roku svojho života a že tento „rafinovaný intrigán“ sa stal obeťou medzi inými aj príbuzného „slovenského výtečníka“²⁰.

- **O tej autonómii:** Tuka nechce skúmať ako vznikla „autonomistická ideológia“. Hrešilo sa však zo strany autonomistov, ale aj centralistov. Roky sa hlásalo, že celé autonomistické hnutie je jeho- Tukovým úkladným dielom. Ba i v čase, keď píše tento list, keď sa mladí autonomisti hýbu, označuje sa to za „neskoré ovocie jedovatej Tukovej sejby“. On však odmieta takú slávu, lebo autonómia bola hlá-

* *Déer* tu má problém. Vo výnimočne krátkej reakcii uvádza, že súd nerozhodol, či sa Tukova brožúrka zakladala na maďarskom koncepte, ale je „slabým dielom“, narychlo spísaným „k rozkladným, agitačným a demagogickým účelom“.

- **Moja autonomistická činnosť:** Tukova povaha je taká, že prevzatú prácu koná vždy príkladne, svedomito a dôkladne. Autonomistickú myšlienku vliadol do vhodných foriem, prehľbil a zradikalizoval. Nerobil to len „z chlebovej nutnosti“ Robil to z presvedčenia, lebo si myslel, že aj profesor ústavného práva môže mať názor na

- **Stávam sa rozvratníkom:** Je bezpredmetné debatovať, či krivdy údajne spáchané na Slovákoch v poprevratových rokoch, boli skutočne úmyselné, alebo len domnelé, ale je nepochybné, že mnoho Slovákov bolo úplne presvedčených, že Slovensku sa krivdí. Tuka v tomto bode vytýka, že za sedemnášťročného trvania ČSR ani jedného českého štátnika nenapadlo pohovoriť si pokojne a objektívne s autonomistami. Namiesto toho boli „podozrievania, nadávky, odsudzovanie“ z jednej strany a „roztrpčenie, opovrhovanie, nenávisť“ zo strany druhej. Autonomisti označovali chovanie Prahy za nadutosť, panovačnosť, ponižovanie a urážanie Slovákov. Kým väčšina si odľahčovala fňukaním, štváním „vyplazovaním jazyka“, v temperamentnejších, aj v ňom, to vyvolávalo vzdor. Nahucaná zberba vydrancovala redakciu Slováka, rozbíjala schôdzu autonomistov. Boli zranení, zabití. Na Hlinku hádzali kamene a strieľali. A to všetko za asistencie polície. Vynorila sa myšlienka: „Keď násilie, dobre, teda násilie!“ Príklady dávali talianski fašisti, Íri, Hitler... Tak došlo k snahe „vynútiť povolenosť Prahy nezákonnými prostriedkami“ a „prinútiť centralistov k rokovaniu pri zelenom stole“.

* *Déer* uvádza, že naopak, schôdzu rozbíjali „ľudáci radikáli“. Slováka písal tak, že by to netrpel žiaden štát. Čo sa týka „krivdy“ na Slovákoch, vychádzali najviac z mesačníka *Correspondence Slovaque*, ktorý Tuka vydával vo Viedni. Absenciu rokovania odmieta s tým, že ľudáci predsa boli v rokoch 1926-29 vo vláde. Pôvodcom myšlienky násilia nebol Hlinka ani Juriga, či iní autonomisti, ale Tuka, ktorý vždy pracoval na zániku čs. štátu.

- **Prečo som sa dostal na scesť?:** Zmena ústavy sa mu v poprevratových časoch zdala dosiahnuteľná „použitím násilia“. Takúto úlohu si vytýčil ako 43 ročný a v čase písania listu sa mu toto rozhodnutie javí ako „nevysvetliteľné“. K tomuto „bezvýslednému experimentu“ ho priviedla azda „nejaká bojachtivosť“ po rokoch vedeckého bádania a nedostatok politickej praxe.

* *Déer* obsérne pripomína, že slovenskí autonomisti, ani Hlinka, tým menej Juriga a Tománek nemysleli na rozbitie republiky a chceli svoj program uskutočňovať ústavnými cestami. Myšlienka revolúcie, rozvratu a zrady sa do ľudovej strany dostala s Tukom, ktorého tam prijali pre „krátkozrakosť“ vodcov „s otvorenou náručou“. V „praktickej rozvratníckej politike“ využíval Tuka „zručnosť, ktorú si osvojil ako policajný úradník“.

- **Prívetiví zvedavci:** Tuka uvádza, že nepotreboval hlásať revolúciu, lebo túto úlohu robila „štáto tvorná tlač“. Na základe toho mu ponúkli pomoc maďarskí revizionisti a rakúski legitimisti, ktorí sľubovali všetko mimo peňazí a žiadali aby sa revolučné hnutie „začaté v znamení ústavného boja, zradikalizovalo“. Ponuky Tuka odmietol. Prihlásili sa aj „zvedavci“ z Poľska, ktorí požadovali, aby sa akcia vykonala podľa nimi presne stanoveného plánu a v čase, ktorí oni určia. Túto ponuku si nechal v rezerve a dal sa zatiaľ do práce samostatne.

(Pokračovanie na 10. strane)

Vojtech Tuka, 1943

vzmáhali, ale nemali obsah. „Sudička sa však postarala o vhodný obsah...“

* *Déer* tento odsek považuje za „prekrúcanie faktov“, za „vypočítavé a nekontrolovateľné“ tvrdenia.

- **Medzi autonomistami:** Koncom roka 1921 chodil po Bratislave, zbavený chleba, díval sa za Dunaj, za kolegami, ktorí odišli. Mohol rozjímať o osude Slováka v oslobodenej vlasti... Vtedy prišiel Hlinka volal ho do práce a boja „za Boha a za národ“. Ponúkol mu chlieb, nádej a budúcnosť: „Po úspešnom dobojovaní boja za autonómiu budete sa môcť vrátiť na katedru...“ Tak sa dostal do radov autonomistov. Ľudácka ideológia v poprevratových časoch až plápolala. Každý deň mal trápnu senzáciu. Tam zbúrali sochu svätca, zneuctili kríž, niekoho vyhodili z úradu... Ozývalo sa „berú nám reč, vieru, chlieb...“ Boj za práva slovenského národa hlásali Hlinka, Juriga, Tománek, brat generála Štefánika, evanjelický farár, ktorý ho navštevoval v redakcii. „Môjmu prebúdajúcejmu sa národnému povedomiu dostalo sa najvýhodnejšieho obsahu...“

saná už za svetovej vojny v Rusku a v Amerike. Keď v roku 1921 napísal návrh zákona o autonómii, tá ideológia už bola úplne vybudovaná. On iba dal štátoprávnu štylizáciu hotovej budove.

* *Déer* pomerne stručne uvádza, že nikdy nikto netrdil, že by bol Tuka pôvodcom autonomistického hnutia. Tvrdilo sa len, že sa ho snažil ovládať a viesť k rozbitiu čsl. štátu. Brožúrkou dal teoretické a právne základy, ktorých uskutočnenie by muselo viesť k rozkladu čsl. štátu. Udalosti po roku 1938 potvrdili, ako Tukovi protivníci správne rozpoznali, jeho pravé úmysly a snahy.

- **Autonómia - import z Maďarska:** Tuka sa zaoberá „bájkou“ podľa ktorej dostal návrh autonómie z Maďarska a poukazuje na rozpory vo výpovediach svedkov - „pocitvcov“, ktorí sa na súde „pre časový odstup“ na veci nepamätali, alebo prípad, keď svedka nevyvolali na súde, ale iba na polícii. Tiež sa zaoberá tromi verziami ako sa Tukov návrh dostal do Budapešti a poukazuje na časové a vecné nezrovnalosti. Jeho návrh bol o celý rok skôr.

ústavu svojho štátu a duch demokracie priamo vyžaduje čo najväčšiu mieru autonómie. Uznáva, že mal pravdu len ako profesor a nie ako politik, lebo za vtedajších a terajších okolností „túto správnu zásadu nemožno prakticky vykonať“. Priznáva, že v roku 1922 a v nasledujúcich rokoch neposudzoval európsku situáciu správne aj keď videl, že „autonomizmus, vlastne regionalizmus je svetovým prúdom“ a niekde dospel, ako v prípade Lotyšska, Litvy, Albánska, Fínska, Estónska k štátnej samostatnosti. Nechápal prečo by sa len Slovákom odopierala nejaká skromná miera samosprávy. Návrh autonómie z roku 1921 nepovažoval za uskutočniteľný, predmenzoval ho. Poukazuje na svoj, už nie „profesorský“, ale návrh „politika“ z roku 1928.

* *Déer* odmieta, že by Tukova propagácia národnej autonómie bola prirodzeným výsledkom jeho „vedeckého presvedčenia“, lebo predtým hlásal „maďarizačné“ názory a za čias republiky propagoval autonomistické názory preto „aby rozvracal nenávidený čs. štát“.

Spomínanie na Pavla Kušníra

(Košice 13. 4. 2013) Na budove MsÚ Košice-Barca bola v sobotu 13. apríla odhalená pamätná tabuľa stredoškolskému profesorovi Mgr. Pavlovi Kušnírovi, zanietenému laikovi Gréckokatolíckej cirkvi. Odhalenie inicioval a organizačne zabezpečil Spolok sv. Cyrila a Metoda v spolupráci s MO Matice slovenskej a udialo sa na desiate výročie od jeho odchodu na večnosť. Po sv. liturgii odhalili tabuľu doc. Michal Hospodár, predseda Spolku sv. Cyrila a Metoda a Ing. Juraj Koperdák, spolupracovník v košickom odbore Matice slovenskej. Následne tabuľu posvätili prítomní gréckokatolícki biskupi. O komplexnejšie zhodnotenie osobnosti Pavla Kušníra sa pokúsili jeho blízki na seminári na MsÚ v Barci.

Aktuálne prebiehajúci Jubilejný rok sv. Cyrila a Metoda obsahuje viacero výročí globálneho i lokálneho charakteru, ktorými si veriaci kresťania i širšia kultúrna verejnosť pripomínajú dedičstvo našej evanjelizácie. Tieto výročia nás stimulujú neustále sa vracat' k prameňom našej viery a kultúry a s vďakou si uvedomovať ich dosah pre náš život. Osobitné miesto tu zaujíma aj spomínanie na tých ľuďoch, ktorí svojim celoživotným dielom prispeli k rozvoju a popularizácii tohto vzácneho dedičstva - cyrilo-metodskej tradície.

Medzi takéto významné osobnosti v Gréckokatolíckej cirkvi nepochybne patrí stredoškolský profesor Mgr. Pavol Kušnír. V januári t.r. uplynulo desať rokov od jeho úmrtia a vo februári nedožitých 80 rokov od narodenia. Pri príležitosti spomienky a odhalenia pamätnej tabule sa pokúsím stručne rekonštruovať jeho životné i pracovné curriculum. Takto azda najlepšie vypozerujeme určujúce línie tejto jedinečnej a všestrannej osobnosti a sprítomníme si jej obraz.

PAVOL KUŠNÍR sa narodil 27. februára 1933 v Trebišove. Už počas študentských rokov v rodnom meste a neskôr na štátnom gymnáziu v Michalovciach (dnes Gymnázium Pavla Horova) ho naplnila obdivuhodná láska ku Gréckokatolíckej cirkvi a jej cyrilo-metodskej tradícii. Po maturite v roku 1952 začal študovať na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity (dnes UK) v Bratislave slovenčinu a ruštinu. Pedagogický rozmer svojho života rozvinul na Strednej poľnohospodárskej škole v Košiciach-Barci, kde na základe umiestnenky začal pôsobiť v roku 1957 ešte v tejto pôvodnej budove kaštieľa. Od roku 1970 už vyučoval v novej budove školy až do odchodu do dôchodku. Starší kolegovia aj dnes dosvedčujú, že popri tvorivej práci so študentmi bol dušou školy v jej kultúrnom a literárnom živote. Ako profesor slovenského jazyka si osvojil tvorbu básnikov katolíckej moderny a priekopnícky ju zapracoval do svojich vyučovacích hodín. Za jeho pôsobenia vzišlo z pomedzi študentov viacero kandidátov na kňazstvo.

Nezabudnuteľnú brázdú však vyoral pre dobro cirkvi. Nielen vyznával, ale aj žil pravdu viery: „Verím v jednu svätú všeobecnú a apoštolskú cirkev“. Svojou všestrannou aktivitou naplnil víziu Druhého vatikánskeho koncilu o aktívnom laikovi v Cirkvi. Jemu vlastným poľom, na ktorom obetavo realizoval svoju profesionálnu zručnosť, bola cirkevná tlač. V cirkevných printových médiách i pri roz-

Pavol Kušnír (vpravo) a Jozef Tóth

ličných podujatiach tvorivo hľadal spôsoby, ako má byť publicista účinne nápomocný pri zviditeľňovaní pravdivého obrazu všeobecnej Cirkvi i jej miestnej časti - gréckokatolíckej cirkvi. Práca mu bola prostriedkom na vyjadrenie lásky k cirkvi. V pamäti mi utkvel jeho výrok: „V láske k cirkvi sa nedám nikým predbehnúť.“ Nerozdeľoval svoje kresťanstvo na chrámové (sakrálné) a svetské (profánne). Vedel vytvárať syntézu viery, kresťanskej kultúry a praktického života.

Pavol Kušnír bol slobodný od rodinných záväzkov, slobodný od ľudskej chvály a uznania, od konfliktov. Svojou široko-spektrálnou aktivitou opeľoval kultúrno-spoločenský život, ale vychutnávať sladký med už prenechal iným. V Spolku sv. Cyrila a Metoda pracoval od jeho obnovenia v r. 1991 ako podpredseda a zodpovedný redaktor všetkej spolkovej tlače. Osobitne mu na srdci ležala každoročná príprava knižného kalendára a podielovej knihy. Priekopnícky sa vo výbere spolku podujal odhaľovať pamätne tabule významným členom spolkového i cirkevného života. V oficiálnom časopise Gréckokatolíckej cirkvi Slovo bol od jeho založenia (1969) jazykovým korektorom a prispievateľom najmä v oblasti spravodajstva. Vznik Košického apoštolského exarchátu v r. 1997 privítal s nadšením ako splnenie nádeji po inštitucionálnom rozvoji Gréckokatolíckej cirkvi až po jej súčasný stupeň metropolie sui iuris. Pri počiatkoch rozbehu budovania nového exarchátu radil a ochotne spolupracoval.

Popri cirkevnom živote sa Pavol Kušnír realizoval aj v spoločenských organizáciách v Košiciach. Od obnovujúceho valného zhromaždenia v roku 1968 až do roku 2001 bol členom výboru MO Matice slovenskej v Košiciach, niekoľkokrát tajomníkom alebo kultúrnikom. Podieľal sa na organizovaní mnohých kultúrnych podujatí, ktoré mal v pláne miestny odbor. Dvadsaťsedem rokov redigoval miestne noviny Barčianske zvesti. Bol členom Názvoslovnej komisie magistrátu mesta Košice. Pri sklonku svojej pozemskej púte bol vymenovaný za člena výboru Spolku sv. Vojtecha v Tmave. Všade sa naplno prejavil ako majster pera, univerzálny šíriteľ kresťanskej kultúry, nachá-

dzajúcej svoj stred v kulte Boha. Na každom spomenutom úseku pracoval s oduševnením. Prítom v pamäti mnohých z nás zanechal obraz milého nenáročného človeka s vyvinutým citom pre zodpovednosť a osobnú skromnosť. Ako duchovne zapálený a zrelý muž často drel bez nároku na uznanie či odmenu. Na chválu bol priam alergický. Spomínam si, ako Mons. Jozef Tóth napísal výstižný medailón o Pavlovi Kušnírovi (O mužovi, ktorý nám staval pomníky) vo veľmi pozitívnom duchu. Keď ho v redakcii SLOVA objavil a prečítal, sám ho zoškrtal pred uverejnením.

Nie každému je známe, že rád chodil do divadla či už sám, alebo so študentmi. Počas svojich aktívnych rokov v Košiciach nevynechal uvedenie ani jednej premiéry v Štátnom divadle. Na druhej strane niektoré predstavenia videl aj 40 krát. Aj tento údaj svedčí o skutočnosti, že profesor Pavol Kušnír sa vedel rozdávať. Vždy mal na pamäti viac dobro celku ako svoje vlastné. A vedel aj rozdávať. Môžem dosvedčiť, že na interiérovú výzdobu Chrámu sv. Petra a Pavla v Košiciach-Terese daroval značnú sumu zo svojich úspor.

Vzťahnými bodmi jeho aktívneho životného pohybu boli Košice a Trebišov. Ako pedagóg to nemal počas totality ľahké. V týždni žil a pracoval v Košiciach, nedeľu strávil obyčajne v Trebišove, kde bol účastný aj na bohoslužbách. Aby zmiatol svojich ideových nepriajníkov, pravidelne chodil ako fanúšik na futbal. A pracoval za troch. Preto si ho škola vážila a tolerovalo mu jeho náboženskú „nevyrovnanosť“.

Uprostred mnohorakých aktivít ho zastihla zákerná choroba, s ktorou statočne zápasil. V tom čase som práve doniesol z Norimbergu (Nemecko) 12 ikon sviatkov pre nový chrám. Jednu som zabalil do bieleho plátna a doniesol na Geriatrický ústav sv. Lukáša v Košiciach, kde Pavol ležal. Bolo to tesne pred Vianocami 2012. Keď ju zbadal povedal: „Bože, aká je to krásna!“ Nádej sa, že uvidí všetky ikony inštalované v chráme. Najvyšší Pán rozhodol, že ich videl už nie pisané rukou majstra, ale z neba ako archetyp. Do večnosti odišiel 5. januára 2003 v predvečer biskupskej chirotonie prešovského vladyku Jána

Babjaka. Stratili sme v ňom priateľa, spolupracovníka, dobrého človeka, ktorý nám do dnes chýba. Osobne chcem potvrdiť, že spolupráca s nebýlym prof. Pavlom Kušnírom aj mňa hlboko poznačila.

Dnešná udalosť spomienky a odhalenia pamätnej tabule prof. Mgr. Pavlovi Kušnírovi je výrazom našej veľkej vďaky za jeho tichú, často ne-nápadnú aktivitu pre dobro milovanej cirkvi, školy, mesta, ba celej spoloč-

nosti. Je momentom, kedy sa môžeme sami zapáliť láskou k dedičstvu otcov a tak zapálení pomôcť zapaľovať aj iných. Svojím zameraním zapadá tiež do projektu Košice - európske hlavné mesto kultúry.

V duchu vzkrieseného Krista a na príhovor našich nebeských patrónov sv. Cyrila a Metoda prosíme: Pane, zachovaj mu večnú pamiatku!

MICHAL HOSPODÁR
predseda SSCM

JOZEF TÓTH

Desať liet a desať zím

(Nášmu drahému priateľovi
prof. Paľovi Kušnírovi)

*Desať liet a desať zím
prešumelo nad žitím
Paľkovým,
ktorý hoc odišiel,
stále tu je.*

*Píše, prednáša, koriguje
a tých, čo žijú i čo žili
ospevuje!*

*A šíri slovo,
najkrajšie Slovo,
v ktorom je radosť i láska ukrytá
a ktoré nosila a nosí v sebe
ako v solúnskom chlebe
rodina, cerkev týraná a bitá!
A Paľo spieva uprostred zím,
uprostred mrazov i meluzín
pieseň, jak spievajú žitá,
ktoré sľubujú jar a leto,
v ktorých je biela múka skrytá,
ktorá utiši hlad a biedu
a z ktorej Božie schody vedú
hore jak závan májového vánku
do sveta i do svätostánku!*

*Už prešumelo desať liet
a prešumelo desať zím
a Paľo tu stojí so Slovom,
Slovom posledným,
ktoré už vytlačili v nebi.*

*A rozdáva sa bratsky
pri dunení jeho zborov
večného Slova z Nazareta
a jeho život a reč je ako
jemná, čistá a svätá veta:
Slovo je Boh a Boh je Slovo.*

*A to Slovo ťa živilo a vzalo k sebe
a volá sa nebo či nebe.
Preto môžeš byť tam i tu.
Na slávu božiu sa to stalo.*

*Nuž dovidenia
so slovom Božím,
i so slovom tvojím
náš drahý
Paľo, Paľo.*

Košice, 2013

Volanie

Nemám toľko sily, aby som uniesla Tvoju lásku.

Na nahé konštrukcie opfchnutých brestov a jelší za riekou sa nepochuje čoraz hlbšie oranžové slnko a šira panoráma krajiny sa zaťahuje hustnoucou hmlovinou podvečerných rozjímaní a snov. Ružový obzor fialovie, temnie až do splynutia so vzdialenou čiarou lužného lesa. Dnes už opäť nenájdem odvahu zanechať všetko a vydať sa na cestu.

Nemám toľko sily vydať sa za Tvojím volaním. Srdce mám ešte stále ťažké nedozretými nádejami, ilúziami o sebe, menami, ktoré vláčim v sebe z minulosti ako trestancecké gule na reťazi sklamaní... Skladisko nepotrebných potrieb, a nedokážem sa ich zriecť.

Nemám silu uniesť Tvoju lásku. A predsa mi moja bezmocnosť spôsobuje bolesť v bdení aj v spánku. Aj keď stojím nečinne krajom cesty, cítim, že mám ešte celú cestu pred sebou.

Temnejúci súmrak zhustol, lesy neznejú spevom, šum vzdialenej rieky ku mne nedolieha a ja nemám odvahu vydať sa nemou nocou za Tebou, priateľ môjho srdca! Nemám silu uniesť Tvoju lásku. Ale Tvoje volanie ma rozochvieva ako strunu a túžba ma naplňa bolesťou.

Advent

Kadiaľ kráčaš, keď nie si pri mne? Márne premýšľam, kadiaľ vedie Tvoja cesta: azda alejou rozkvitnutých lúčok, chodníčkom na okraji lužného lesa, alebo po brehu rieky temnej a mokrej ako obloha? Valí sa ako nespútaný prívál dažďa. Ako mám prečkať tento zmoknutý čas, ak mi nedáš pocítiť Tvoju blízkosť a pohrdneš mnou? Odlúčenie od Teba vo mne hustne v bolesť. Akou melódiou dnes naplním hodiny bezhviezdnej noci? Akým klamom dnes ukolísam nepokojnú dušu?

Neviem, z akej diaľky zaznela hlbokými tónmi pieseň, ktorá ma vábi na cestu. Voláš ma? Alebo má tá nliehavá melódia rozozvučať iné srdce túžbou? Som zmätená. Zažnem lampu, môj dom zostane otvorený. Kadiaľ kráčaš? Neprejdí popri mne bez povšimnutia!

Nevzdáľuj sa už - vezmi si moje srdce a zostaň! Nechcem, aby sa vrátili dni, ktoré uplynuli bez Teba. Teraz chcem bdiť deň čo deň ponorená do Tvojho svetla!

Kadiaľ kráčaš, keď nie si pri mne?

Adorácia

Kľáčim pred belostným kruhom Eucharistie v monštrancii vyžarujúcej zlaté lúče do všetkých strán: aj na nebo a zem. A do farebnej vitráže oblokov chrámu sa drobnými pástičkami dobýva dažď.

Unavený pútnik, s prachom svetenských ciest v očiach, na odeve, v srdci. Pane, som hodná, aby som vkročila pod Tvoju strechu? Nemusím povedať ani jedinú ľudskú slovo, veď viem, aké sú aj ony zaprášené klamstvami, krivými svedectvami, zastrašovaním, nežičlivosťou, urážkami, pokryté blatom demagógie, pod ktorým sa stráca ich pravé dobré meno, ich skutočný význam. Ako žalmista - som človek nečistých úst. Mám právo nahlas vzývať Tvoje meno?

Mám právo mlčať, hoci z iného dôvodu než pred svetskými súdmi, aby som si slovami nepriťažila. Ty poznáš pravdu o každom z nás. Mám možnosť mlčať, mám dar mlčať. Tak hlboko, až zachytím Tvoje slová. Jed-

nota radosti, pokoja, zážitku očistenia. Pane, zmy zo mňa strach!

Posvätnosť chvíle, v ktorej precitujem úplnú odovzdanosť do Tvojej vôle, ma naplňa hlbokým pokojom a povznesením mysle. Prší vo mne očistný, hladkajúci dažď, zmývajúci mi nalepené vrstvy prachu zo svetských ciest. Prečist'uje mi znútra oči, myšlienky, túžby. Myšlienky, túžby vlastne odplavuje. Vstupujem do zóny úplného mieru, nemyslenia. Iba videnia a citenia: Pane, Ty sa pozeráš s láskou na mňa - a ja na Teba.

Dozrievanie

Príď, Pane ticha, a vstúp do dverí môjho srdca! V jeho sieňach mám ešte veľa škvrn a prázdnoty, ale Ty

Eva Fordinálková

Príď, Pane ticha...

ich jediným pohľadom vypálili a prázdnotu naplnili liečivou vôňou.

V zaoblačenom popoludní zahľbenom do čoraz sústredenejšej meditácie, ešte skôr, než dozrie do uvoľňujúceho prúdu slz, sedím s rovnakým zahľbením pred širokou obrazovkou obloka. Čas ani nie na premýšľanie, ale na úplné vyprázdnenie mysle pre prijatie vyšších darov.

Príď, Pane ticha, vstúp v šepote dažďa voňajúceho prísľubom jari, obdar ma duchom pokoja, radosti a zmierenia! Samotu som potrebovala, aby som sa mohla rozvíjať. Teraz cítim, že dozrieva čas, aby som pochopila. Ešte presne netuším čo, len cítim, že mi myseľ a srdce naplňáš hmlovinou: hmlovina ako vesmír, ako Božia nevyčerateľná, nekonečná priestrannosť, plná všetkých možností, plná tajomstva ako človek, ktorého milujeme. A v tom všetkom mám pochopiť, čo z toho patrí mne a čoho sa musím vedieť zrieknuť, aby som dosiahla duševný

mier: pokoj, radosť, zmierenie. Prestať túžiť po poznaní tajomstva iných, dopátrať sa poznania o sebe. Spoznávať, či skutočne milujeme, alebo iba túžime vlastniť.

Príď, Pane ticha, vstúp do temnoty môjho srdca so svetlom múdrosti!

Nokturno

Nočná aleja je pustá, som jediný osamelý pútnik, jediný, komu kladie pod nohy svetlo zástup mlčanlivých lúčok. S naklonenými hlavami sa nachyľujú nado mnou v nemom porozumení a ponúkajú mi svoj oddaný sprievod, naznačujú, kam až sú ochotné ma viesť, keď žiadna hviezda nepresvítá cez spleť ešte holých konárov líp, prepletajúcich sa nado mnou

mnou sa dve vysoké brezy vrcholami nakláňajú k sebe, dotýkajú sa: otvorený belostný portál. Za nimi priestor pokrytý zelenokvietkovým kobercom medzi opornými stĺpmi borovic, korunami tvoriacich chrámovú klenbu. A medzi nimi sem-tam kriky - barokové oltáriky blčiace žltými plamienkami zlatého dažďa akoby prosebnými kahančekmi pokánia. No niektoré sú ešte stále pokryté iba perlovými retiazkami pavučín, čo dúhovo iskria po nočnom daždi do jasú nového dňa: zabudnuté ružence, chvejúce sa v dotykoch vetríka pri jeho rannej modlitbe.

Chrámy sviatočne prežiarené slavožiarou a nad ním slnko ako hostia v zlatej monštrancii. Pološero, zóna pokoja, vône živcového tymiánu a ticha, len zavše drozdy zatrilkujú áriu vďaky, s ktorou hlasne súhlasia hrdielka hrdličiek: buď chvála, buď chvála! Chrám vymalovaný toľkými odtieňmi zelene, že ich azda všetky nenašiel ani colník Rousseau vo svojom Raji.

Naplňa ma bázeň z precitovania Božej všadeprítomnosti, pokojná odovzdanosť do jej ochranej siete. Príroda vďačne prijíma Božiu energiu, žije ňou, rastie z nej, s ňou saje Božiu lásku a je ochotná nám ju sprostredkovať, keď jej obrodzujúce pôsobenie my odmietame, neotvárame sa jej.

Pane, rozvi naše srdcia z ešte uzavretého puku do plného kvetu, nech sa pestro rozvoňajú a nezištne ponúknu svoj nektár na liečivý med pre všetkých!

Tremolo

Denná práca pohltila moje Ja v hlbínach: ako potápačský zvon, pod ktorým zostali moje nespĺniteľné, ťaživé túžby a nevysslovené slová. A prázdnota. Ale nastal večer, skloň ma k svojim nohám! Prichádzaš ku mne, lebo vieš, že sa trápim, prichádzaš, lebo vieš, že nik iný za mnou nepríde.

Za oblokom roztopašný aprílový vietor bezohľadne ťahá bezbranné briezky za vlasy, na rozbitej dlažbe chodníkov na sídlisku sa v behu potkyna náhlivý dažď, v parku sa zimomrivo ježia chlpy mladej trávy, ale Ty si prišiel a zastal si v čakajúcich dverách môjho bytu. Sedela som v ňom sama a vdychu som si spievala pieseň, ktorú poznám iba ja. Začul si ju, jej teskná melódia sa dotkla Tvojho sluchu? K symfónii sveta pribudlo chvejúce sa amatérske tremolo. Práve ono zarezonovalo svojou plachosťou v Tvojom láskyplnom srdci? Preto si prišiel k dverám môjho osamelého bytu?

Denná práca utopila moje Ja v hlbínach. Práca je láska, ktorú sme urobili viditeľnou. Prilož ústa k môjmu srdcu a vyslov svoje poslanstvo! Naplno ma naďalej zamestnávajú v Tvojom symfonickom orchestri, aby moje Ja zostalo navždy utopené v hlbínach aj s ťaživou túžbou, nevysslovenými slovami a prázdnotou po ľuďoch!

Za oknom prší do rozkvitnutých ústičiek zlatého dažďa, v chladnom parku orgovánú naskakujú na ramienka zelené pupence, ale drozdy už zo svojich mocných srdiečok vyťahujú prekvapujúce melódie, aké by som si želala zaspievať aj ja na Tvojom zhromaždení.

„Vezmi, Pane, a prijmi celú moju slobodu, moju pamäť, môj rozum a celú moju vôľu! Všetko, čo mám a čo vlastním, Ty si mi

dal, Tebe, Pane, to vraciam, všetko to je Tvoje, nakladaj s tým podľa svojej vôle. Daj mi len svoju lásku a milosť, lebo tá mi stačí!“ (Sv. Ignác z Loyoly)

Pane, daj...

„Kto rozmnožuje poznanie, rozmnožuje bolesť.“ (Kniha Kazateľ) Pane, preto si ma tak dlho držal na vyprahnutých pieskoch púšte mlčania - za noci bez hviezd roziskrujúcej túžby do inšpirácie, a bez pozemského svetielka rozohrievajúceho nádeje na únik zo samoty - za spaľujúcich dní bez tieňa blízkeho človeka, aj z najvyššej piesočnej duny bez výhľadu na oázu? Aby som nebola schopná vysloviť poznanie prázdna - a tým nerozmnožovala bolesť? Aby som dospela k poznaniu, ako ju stráviť sama?

Dnešný deň je hmlistý a iba vlhké chodníky prezrádzajú jemnú hladkajúcu prítomnosť mrholenia. Ziskávajú hĺbku, svetlami odpovedajú na svetlá nad nimi. A ja tiež. Svetlami vo mne začínam odpovedať na ľudské svetlá. Jemná pohľadujúca Božia prítomnosť. Hladká mi tvár, dotýka sa mi jazyka - dovoľuje mi hovoriť. Strávila som bolesť, nerozmnožila som ju. Dospela som iba k tomuto poznaniu. Svetlá, som medzi ľuďmi! Úsmevnými pozdravmi odpovedajú na moje úsmevy.

Chce sa mi modliť, ale uvedomujem si, že vo mne nehovoria slová, že sa modlím pocitmi. Oddanosť, vďačnosť, pokojom splynutia môjho ja so všetkým. Nevkladám svoju ruku do Božej dlane. On je vo mne. On ma naviguje z môjho vnútra. „Pane, daj, aby som pristupovala ku každému blížnemu tak, nech nikoho nezarmútím a nikoho neuvediem do rozpakov!“ (Modlitba Optinských starcov)

Smäd

Vydĺždenými chodníkmi v parku sa od včerajšieho večera, po celú noc a dnešný deň neúnavne prechádza dažď. Opatrne a nežne dvíha vysmädnuté byle, privoniava ku každému kvetu a bozkáva ich okružie. Klopka na mňa, láka ma na balkón, aby som sa zúčastnila na zázraku oživovania.

Poznám ten príliš dlhý smäd, príliš dlhý čas vyprahnutosti, príliš dlhé odpojenie od zdroja živej vody! Neuhasteľný smäd z blúdenia labyrintom svetských ciest a slobodnej vôle.

Prehovor, prehovor ku mne! Naplň mi dušu svojou hudbou! Dotkni sa opäť mojich úst a môjho čela! Čo chápem, chápem nesprávne, čo hľadám, hľadám na nesprávnych miestach, po čom túžim, túžim nerozumne, čo ponúkam, nemá hodnotu. Ako môžem chcieť darovať sa Ti, keď ma neprijali ani ľudia?

Nastavujem svoju tvár, pokrop ma živou vodou, očisti ma, zmy zo mňa všetky ilúzie, blúznivé nádeje, neuskutočniteľné sny, ktoré zo mňa parazitne vysávajú životnú vlahu a energiu!

Od včerajšieho večera po celú noc a celý deň nasávam všetkými korenkami vlahu, nechávam si tvár d'obkať drobnými bozkami dažďa a zúčastňujem sa na zázraku oživovania. Trojjediný Bože, zdvihni naše vysmädnuté srdce a pobozkaj ho znakom milosti! Nech na nás dlho, dlho prší Tvoja živá voda nádeje a odpustenia!

Chrámy

Cez oblok pozorujem prírodný Boží chrám v parku: rovno predo

(Pokračovanie zo 7. strany)

* *Déer* uvádza, že Tuka sa dal „do rozvratníckej práce s vedeckou a profesorskou rozvahou, dôkladnosťou a sústavnosťou“.

Rodobrana: Tuka priznáva, že zohral nejaké „groše“ a pod rúškom Rodobran organizoval budúce revolučné vojsko. Túto myšlienku, prevzal od Slovenskej národnej strany, ktorá mala tlpu „slovenských junákov“. Bolo to v dobe súkromných armád. Aj keď Rodobrana bola odbočkou Slovenskej ľudovej strany, za chrbtom lojalných vodcov sa medzi rodobrancami - bez toho, že by niekto úmyselne šíril revolučné heslá - dôverne šepťalo, že „v danom okamihu sa pretvorí Rodobrana na povstaleckú armádu...“

* *Déer* si ľahko domýšľa odkiaľ zohnal financie a že sa to dialo za chrbtom vodcov strany, Hlinku atď., ktorí mu naivne dôverovali.

Hitlerovci: Na jeseň 1923, keď sa dozvedel, že Hitler pripravuje puč, odcestoval do Mníchova. Z rozhovorov s hitlerovcami zistil, že „najprv má byť vojenský plán a prípravné práce“ sa musia tomu prispôbiť. Nemci mu povedali, že potrebujú každého vojaka, ale keď získajú moc, môžu mu dať vojenského experta. Keďže mu dali neurčitý termín, šiel ďalej „hľadať vojvodu“.

* *Déer* iba stručne konštatuje toto priznanie.

Britský generál: V tomto bode listu²¹ ministri Benešovi o rokovaní s britským generálom, dopĺňa vec o neznámy detail. Odborník na „povstania“ požadoval dopredu zložiť tisíc libier (libra 160 Kč). Aj keď tušil, že maďarská irendenta by tieto veľké peniaze poskytla, neobrátil sa na ňu, lebo si uvedomil čo by to znamenalo v očiach svetovej verejnosti, keby bol britský generál na čele slovenských povstalcov.

Poľský program - v prepise: Pražský program: Poľský poverenik, s ktorým rokoval v Prahe a mal skúsenosti z cárskeho režimu a vojny, označil Tukov organizáciu Rodobran za neodbornú a dal mu plán ako ju vybudovať a potom dostane konkrétne operačné plány.

Revolúcia viazne: V roku 1924 pri oslave 60. narodenín Andreja Hlinku opustili poslanci a senátori banket a odobrali sa na ružomerskú faru vyšetrovať Tukovu „vlastizravnú činnosť“. Podnetom bol novinový článok podľa ktorého sa mal Tuka zúčastniť vo Viedni na schôdzi „legitimistov“. Dal čestné slovo, že tam nebol, čo aj bola pravda. Aj keď mu v strane uverili, postavili jeho zahraničnú činnosť a Rodobranu pod kontrolu. Cítil sa znechutený. Na jar 1925 odišiel z redakcie Slovaka Jur Koza Matejov a založil denník „Slovenský národ“. Tuka mal plné ruky práce ako jednatel správneho výboru strany a jeho revolúcia „spala“. Tešil sa, že po úspešných voľbách nastane „jeho doba“ pretože, ako vyhlasovali „vynikajúci politici“ ľudovej strany, po voľbách poslanci a senátori nepôjdu do Prahy, ale zasadnú v Bratislave ako „Slovenský snem“. Po voľbách sa predsa šlo „poslušne do Prahy“.

* *Déer* sa pozastavuje nad politickou naivnosťou slovensky zmýšľajúcich elementov SES. Uverili Tukovi napriek tomu, že jeho švagor bol významný legitimista. Kozov²² protest však spôsobil, že HSES sa aspoň načas odvrátila od Tuku a vstúpila v roku 1926 do vlády. Predstavu, že sa v Bratislave etabluje Slovenský snem označuje za výmysel Tuku.

Skon zavrhnutého muža

Vodcovia strany túto možnosť použili len ako vyhrážku.

Druhá revolučná vlna: V roku 1926 sa šíri divoké povesti, že sa chystá ľavicový aj fašistický prevrat. Tuka rokoval s českými fašistami o spoločnom postupe s podmienkou, že Slovensko dostane autonómiu. S komunistami chcel usporiadať spoločnú akciu. „Mne bolo všetko jedno s kým“. Keď zohral „nejaký groš“, pokračoval v organizácii Rodobran. Za poslanecký plat mohol agitovať po Slovensku. V jeseni 1926 ho Kozov článok obvinil z vlastizrady.

Beznádejné kroky: „Bolo nutné konať rýchlo: buď bezohľadne čosi spraviť, alebo všetko zastaviť.“ V tomto rozporežaní vycestoval do Rima, Varšavy, do Nemecka a Viedne s cieľom zabezpečiť zbrane „keby nastala príležitosť k vážnej príprave revolúcie.“ Utrpel neúspech „na celej čiare“. Nezostalo mu iné ako „buď robiť lojalnú politiku, alebo sa jej vzdať“. Skúšal možnosť dostať sa na univerzitu, hľadal si domček so záhradou, kde by mohol gazdovať. Nešlo to, lebo sa mu zdalo, že ho politika nepustí, kým neopraví to, čím sa na nej prehršil.

* *Déer* k týmto bodom konštatuje, že poslanecká prisaha nebránila Tukovi robiť úklady proti štátu. Čo sa týka revolučnej nálady v štáte „tá bola len v hlave a programe Tukovom“

Stával sa aktivistom: Tuka začal robiť „podľa svojho spôsobu“ „konštruktívnu politiku“ a to tak presvedčivo ako mnohí iní, kedysi radikálni politici, ktorí vytriezveli zo svojich mladíckych ilúzií a stali sa konzervatívami. Na Nový rok 1928 napísal článok „Vacuum juris“²³, ktorý mienil ako pokus preniesť boj o autonómiu na „plošinu“ vedeckých debát. Dostalo sa mu však iba nadávok, ale žiadnej vedeckej odpovede. Túžil po nejakom zamestnaní, aby mohol opustiť politiku. Vtedy mu ponúkli arcibiskup Kordač a minister Hodža „skvelé miesto na ministerstve školstva“. Obrátil sa o radu na Andreja Hlinku, ktorý mu odpovedal: „Parlamentnú kariéru nikdy neurobite a pre vás by osobne znamenalo to miesto v ministerstve pohodlný život, zabezpečenú budúcnosť. A prestali by vás upodozrievať a prenasledovať...Ale...národ slovenský by to považoval za zradu, že ste za osobné výhody opustili bojisko...“ Tuka sa pýtal seba, či mohol dezertovať. „Keby som prijal ponuku, odpadlo by trestné stíhanie a dnes by som sedel pohodlne v kresle sekčného šéfa...“ Tuka sa potom dal do „konštruktívnej práce“, vypracoval nový návrh autonómie, ktorý by bol prijateľný obidvom stranám a najboľavejší trň z česko-slovenského problému by odstránil. Rodobrana bola pretvorená na „lojalnú pracovnú jednotku“.

Namiesto „politických ruvačiek“ začal sa venovať - spolu s kanonikom Šrobárom -, slovenskému skautskému hnutiu, Združeniu slovenskej katolíckej mládeže, Ústrednej katolíckej kancelárii. Všetkému však spravilo koniec trestné stíhanie

* *Déer* pokladá Tukov obrat za „rovnako neúprimný a vypočítavý ako v roku 1921 jeho prevrat z Maďara na Slovaka“. Polemizuje s článkom „Vacuum juris“ tónom, že je to „praobyčajný, rafinované vymyslený podraz k

rozvracaniu pomerov“. Pri polemike sa stotožňuje s Ferdišom Jurigom, ktorý Tukovu činnosť posudzuje ako „skrytú snahu priviesť náš slovenský národ pod maďarské jarmo, snahu obnoviť Rakúsko-Uhorsko, dynastiu Habsburgovcov“. Hlinkovi *Déer* vyčíta, že dal Jurigu vylúčiť zo strany a že mu Tuka „navzdory všetkým pozorlivým úkazom prirástol k srdcu tak, že sa s ním nemohol rozlúčiť“.

Podrobnosti: K svojej „stručnej kronike protištátnej činnosti“ Tuka dodáva, že Maďari sľubovali dať Slovákom podobnú samosprávu, akú mali Chorváti v starom Uhorsku. Na to im povedal, že „i pre maďarské plány je výhodnejšie, keď je ČSR dualistická, než jednotná“ a teda „autonómia Slovenska v rámci ČSR stojí za podporu!“ To sa Maďarom neľúbilo, pretože oni „potrebujú Slovákov neuspokojených v ČSR“.

Déer: Dôležité priznanie o vyjednávaní s Maďarmi.

Rim: Tuka vychádzal z toho, že Taliani vedia o Rodobrane a pokúsil o stretnutie s ministrom zahraničia, ale neuspel.

* *Déer* nekomentuje

Varšava: Pýtali sa ho na „ukrajinské légie“, ktoré údajne vytvorili Rusi na Podkarpatskej Rusi. O tom síce Tuka nevedel, ale vyzval Poliakov, aby sa za takého úklady roviňovali Čechom tak, že budú podporovať jeho snahy. Poľský poverenec mu oznámil, že z informácií na základe ktorých možno zistiť skutočný stav mužstva jednotlivých posádok, vypracoval plán a určil na Slovensku 14 organizačných a operačných bodov. Podľa toho dal Tuka vybudovať na uvedených miestach okresné sekretariáty strany, aby sa v ich tieni mohli vybudovať väčšie rodobranecké jednotky. Do Rodobran má prijímať len bývalých vojakov, tak nebude potrebné žiadne nápadné cvičenie. Plány povstania, ktoré sa má začať formou lokálnych pučov, vypracujú velitelia skupín podľa vzoru, ktorý Tukovi dodal poľský poverenec.

* *Déer* v tomto konaní vidí aj špiónáž, proti čomu sa Tuka ohradzoval a toto spochybňovali - ako už spomenul sám *Déer* - aj „niektorí právnicki“. Argumentuje tým, že povaha Tukovej „úkladnej činnosti logicky vyžadovala, aby konal aj vyzvedačstvo“.

Viedeň: O svojich viedenských stykoch odkazuje Tuka na správu, ktorú podal tlačový pridelenec čs. vyslanectva a pre úplnosť uviedol ešte dve osoby, ktoré v tej správe neboli.

* *Déer* nemá repliku

ZSSR: Tuka ironizuje údajné „srdečné styky“ so sovietskym vyslanectvom, o ktorých na súde hovoril Tománek. Rokovanie s komunistami v roku 1926 skončilo vyhlásením, že sú revolučnou stranou, ale nepodporujú „buržoáznú revolúciu“.

* *Déer* sa, naopak, sa opiera o Tománka, ktorý sa zas odvoláva na Chorváta Štefana Radiča, ktorý mal mať o Tukovi „tie najhoršie dojmy“.

Bulharsko: Tuka si sťažuje, že na Bulharskom vyslanectve sa k nemu chovali „chladno“. Udržoval však písomný styk s jedným známym Andreja Hlinku, ktorý sa ponúkol za

korešpondenta. Tuka chcel cez neho získať nejakého bulharského vojaka. Keď sa ten presťahoval, styky skončili.

Chorváti: Pomocou Štefana Radiča sa pokúšal dostať slovenskú otázku do Ženevy. Postupne zistil, že s chorvátskou pomocou nemôže rátať.

Ruská emigrácia: Pripomína ako sa dostal do styku s ruskými emigrantmi a touto cestou dostal návrh, aby dôstojníkov pre povstanie vyberal z emigrantov, kde je bohatý výber vojenských „inštruktorov“.

Rothermere:²⁴ Pre svoje závery hľadal podporu aj týmto smerom, ale tam bola podmienka, že „južného Slovenska by sme sa mali vzdať“. V tomto bode listu Benešovi uvádza: „Ráďte mi láskavo uveriť, pán minister, že keď som prehovoril v zahraničnom výbore poslaneckej snemovne k Vášmu expozé, tie výrazy, ktorými som zahádzal Rothermera, šli mi skutočne zo srdca...“

* *Déer* si predchádzajúce body nevšima a vysvetľuje akcie anglického lorda, ktoré odmietli všetky čs. politické strany a „veľmi ostro“ odsúdila aj HSES. To však neprekážalo šéfredaktorovi Slovaka nadviazať styky buď s ním alebo s jeho maďarskými agentmi.

Financie: Tuka poukazuje na to, že jeho príjmy a výdavky sú presne vyúčtované (na halier príjmy i výdaje asi štvrtmilionové) a že jeho revolučná činnosť bola úmerná jeho výdavkom. Príčinou toho, že jeho podniky končili „tragikomickým fiasco“ bol práve nedostatok peňazí. Tak nemohla vyjsť kniha sira Lockharta o slovenskej otázke, lebo nemal 20 tisíc čs. korún pre tlačiareň.

* *Déer* tento bod prehliada

Nedostatky správy: Slovami „Som na konci svojej politickej spovede“, začína tento bod a vysvetľuje, že napísal všetko, čo si pamätá a vyznechal iba tie veci, ktoré sú známe zo súdu, ako návšteva Vatikánu, či jeho ustavičné snahy dostať sa na katedru. Úmyselne vyznechal iba podradné detaily, ktoré by vrhali zlé svetlo skôr na jeho „hlúposť“ než na jeho vinu a znižovali by „vážnosť tohoto spisu“. V liste pripomína, že „pán minister“ sa „neráčil“ dočítať nič nového, ale je ochotný uviesť aj ďalšie detaily, ak si ich bude pamätáť, lebo „sedemročná samota so svojou hroznou duševnou podvýživou podkopáva...i pamäť“. Úmyselne však nomenoval tuzemské osoby, lebo to by bolo „denunciantsvo“ a okrem toho udalosti prebehli dávno, „niektorí zomreli, iní ušli za hranice, ľutovali svoje omyly, zmúdreli, stali sa lojalnými občanmi“. Komplicov nemal. Niektorí spolupracovníci azda niečo tušili, ale o jeho zámeroch nevedeli a tak sa nemohli prehršit tým, že ho neudali.

* *Déer* nepolemizuje

Špiónáž: Kajúčne sa priznáva, že sa „chcel pokúsiť o násilné prebudovanie ústavy“ nedbajúc pritom na nebezpečie, ktoré by „na svoj národ a štát prípadne uvalil“. Ďalej konštatuje, že bol odsúdený pre špiónáž a že „v cudzích službách chcel odtrhnúť Slovensko od ČSR a slovenský národ uviesť do starého otroctva“. Kategoricky odmieta špiónáž, ako to vyjadril aj tým, že sa na súde vôbec odmietol v tejto veci brániť. „Nepripúšťam ani

možnosť debaty o tomto ošklivom zločine.“ Odsúdenie za vyzvedačstvo pokladá za justičný omyl, tak častý v politických procesoch. „Ani špiónáž, ani hriechu službu nepriateľom vlasti...som nikdy nekonal.“ Falošné priznanie v tomto smere by nespravil ani keby si vymohol okamžité slobodu. Docielenie milosti takýmto spôsobom by bolo v rozpore s Benešovou i jeho - Tukovou - dôstojnosťou.

* *Déer* pripúšťa, že Tuka „vyzvedačskú službu nekonal zo zistných dôvodov“ a čo sa týka ohradenia proti obvineniu z pokusu odtrhnúť Slovensko „vyvrátili jeho úprimnosť udalosti po roku 1938“.

V „cudzích službách“: Tuka uvádza, že nemal, okrem Poliakov, ktorých najvyšší autonomisti označovali za bližších bratov ako sú Česi, styky s cudzinou a nebude sa zaoberať „dôkazmi“, lebo „nepíše predsa obhajobu, ale kroniku svojich protištátnych činov“. Výhol sa aj stykom s maďarskými revizionistami a rakúskymi legitimistami. Ilustruje ako ho na základe náhodného stretnutia obvinili, že chodil po Varšave s maďarským agentom. Odmieta zaoberať sa „dôkazmi“ na ktorých sa takéto otiel zakladá.

* *Déer* poukazuje na nezrovnalosť s tým, čo už napísal o Maďaroch, Talianoch, legitimistoch, Bulharoch, Rothermerovi...

„Dôverná informácia“: Zaoberá povestami o tom, že bral peniaze a poukazuje na korupčné prostredie v Maďarsku, ktoré využívali defraudanti a zloději, lebo si boli istí, že ich neodhalia. Veď v takých veciach sa „potvrdenky nepožadujú a nedávajú“. Rezolútne vyhlasuje, že ak niekto z jeho skutočných, alebo za takých sa vydávajúcich, spolupracovníkov mal styky s nejakou maďarskou irendentistickou organizáciou a bral od nej peniaze, on o tom nevedel a žiadne peniaze nedostal.

* *Déer* túto časť označuje za „tvrdošijné zapieranie stykov s maďarskou irendentou“ a snahu „za každú cenu zahaliť pravé ciele“ svojej politiky - odtrhnutie Slovenska od ČSR a pripojenie k Maďarsku. Keby sa Tuka priznal, stratil by dôveru svojej strane a nemohol by pokračovať v rozvratnej činnosti po udelení amnestie. Tiež nechcel kompromitovať svojho „chlebobdarcu“ s ohľadom na „eventuálnu budúcu spoluprácu“!

Morálne alibi: „Ja som maďarskému revizionizmu neslúžil“ - vyhlasuje Tuka a dodáva, že ho odsúdili nie na základe dôkazov, ale indicí. On sám tiež nemôže dokázať opak, lebo dokazovať, že „človek niečo nespravil je príliš ťažké“. Stavia však otázky prečo by to robil. - Pre maďarskú krv? Predsa dokázal svoj slovenský pôvod do polovice osemdesiateho storočia. - Pre maďarskú výchovu? Už sa zmenil o svojej „národnej ľahostajnosti“. - Pre politické ambície? Ak by chcel byť ministrom mohol byť v ČSR, ktorá je „bohatým, vzdelaným spojencom najväčších a najkultúrnejších svetových ríš“ a tú by mal uprednostniť pred „malým, okliešteným, ožobračeným štátom“, teda Maďarskom? - Pre slávu? Aby sa sľnil „v žiari pochvaly nejakého aristokratického kreténa?“ - Pre peniaze? Na tie si nepotrpí. Záverom sa pýta: „prečo by som slúžil nepriateľovi?“

Prečo? Prečo?: Svoju situáciu zhŕňuje takto: Na „rozsudkových dverách“ mojej kobky je napísané toto: „Zavrel sa za tebou, lebo si zúrivy šovinista, Maďar“. Na dverách „milosti“ je tento nápis: „Neotvorila

sa pred tebou, lebo si zradca Slová! Teda čo?! Maďar alebo Slová? Medzi obidvoma zavretými dverami môžem premýšľať o tom, že nielen Božie súdy, ale niekedy aj ľudské súdy sú nevyspytateľné...“

* *Dérer* sa domnieva, že Tuka cíti svoje maďarstvo ako vysvetlenie svojich činov a preto ho zapiera a vytýka mu, že sa nezmienil o svojej literárno-vedeckej činnosti, kde hlásal „veľkomaďarské myšlienky“.

Prečo som sa nepriznal k svojmu hriechu skôr?: Na základe čestného slova, ktoré dal podpredseda vlády Msgr. Šrámek²⁵ Andrejovi Hlinkovi, nemali ho vziať do vyšetrovacej väzby a počítal, že bude sa môcť obhajovať na slobode. V takom prípade bol odhodlaný povedať skoro všetko, čo obsahuje tento jeho list a oprieť sa o paragraf „účinnnej ľútosti“. Keďže bol uväznený, „nezostalo mu nič iného, než sa skrýť“ za drôtenú prekážku odmietajúceho zapierania ...“ Skutočnosť, že sa nepriznal v roku 1930 alebo 31 vysvetľuje vzorom preto, že ho nielen bez pokladu odsúdili ako špióna a vlastizradcu, ale aj tým, že ho dali medzi obyčajných zločincov, bez výhod politických väzňov. Musel nosiť trestanecký oblek, drhnúť podlahu a zaobchádzali s ním bezohľadne.

* *Dérer* nepovažuje Tukove dôvody za úprimné a pravdivé. Ako právnik musí vedieť, že o väzbe nerozhoduje vláda, ale súd. Aj keď mu nepatrili výhody politického väzňa, v skutočnosti ich mal.

Mea culpa!: „Žalár ma telesne zomlil a roky mi dali nahliadnuť do historickej perspektívy.“ Teraz sa pozerá na „bývalého človeka“ a vidí ako nevedomky podporil maďarskú propagandu, brzdiť konsolidáciu ČSR a tak bránil „svojmu štátu“ byť ložiskom európskeho mieru. Svoj postup vysvetľuje tým, že si neuvedomoval, čo stálo vydobytie slobody a samostatnosti.

* *Dérer* to nepovažuje za úprimné, čo ilustrujú udalosti po roku 1938.

„Nestalo sa nič.“ Svoju „historiku bádateľa“, ktorý sa vo svojej naivnosti dal strhnúť na šikmú plochu politiky končí úvahou, že ak by mal čo len trochu zlomyseľnosti, došlo by „k činu!“ V Európe sa páchali rôzne teroristické činy a nálada preto bola aj na Slovensku. Keď sa už rokovalo o jeho vydaní na stĺhanie a už vtedy zasvätení vedeli, že dostane 15-20 rokov, mohol spôsobiť „krvavý škandál“ a po jeho krvavom potlačení utiecť do cudziny. Nespravil to preto, lebo „v podvedomých hlbínach srdca predsa len nechcel škodiť vlasti“.

* *Dérer* tvrdí, že Tuka nevyvolal vzburu preto, lebo neboli k tomu podmienky. V ďalšom opisuje, či pripisuje Tukovi zmysľanie, ktorým sa mal riadiť pred procesom, keď neutiekol do cudziny. Rátal s tým, že svojimi „teroristickými a intrigánskymi metódami“ znemožní, aby ľudia ktorí sa ho báli „voľne hovorili“ a zahľadí stopy. „Vo svojej povýšenosti a pohrdaní Slováckmi, republikou a jej inštitúciami“ bol presvedčený, že obžaloba utrpí fiasko. Chcel využiť proces na posilnenie pozície v záujme svojich cieľov. „Jeho zatknutie však zmarilo všetky tieto výpočty.“

Posledné dejstvo drámy: Tuka

piše o svojej prítomnosti a budúcnosti. Jeho „polepšenie“ nastalo, keď zrevidoval svoje politické zásady a oľutoval ich. Jeho trest iných odstránil, z verejného života je definitívne odstránený, ľudová strana sa ho vzdala, hmotne je úplne zničený, jeho manželka si musí ťažkou telesnou prácou zarábať na chlieb, poblúdenie oželel, svoj „dllh“ voči spravodlivosti z väčšej časti vyrovnal... A jeho budúcnosť? Opustený od priateľov, bez majetku, podryté zdravie a podlomené duševné sily. Po odpýkaní trestu sa ho bude každý strániť, nikto mu nedá chleba, zrak mu slabne. Zostáva mu jediná nádej, že pri jeho chatnom zdraví „nebude to tak ani onak dlho trvať...“

* *Dérer* k Tukovmu priznaniu z 22. apríla 1935 ďalej uvádza, že zostalo bez pozitívneho výsledku. Až v roku 1937, keď „situácia bola považovaná za zrelú“ si Tuka podal formálnu žiadosť o milosť, ktorú dostal pod podmienkou, že bude v Plzni. Dostal skromne platené miesto vo väznici. Vyčíta Tukovi, že obchádzaním dozoru vraj nadviazal styky s Henleinom²⁶ a Szüllömm²⁷. V jeseni 1938 mu vláda povolila návrat na Slovensko, kde ho slávnostne privítal minister spravodlivosti autonómnej vlády Dr. Ďurčanský²⁸.

POZNÁMKY:

1/ *Vojtech Tuka* (1880 - 1946) - politik, štátnik, univerzitný profesor. Keď po prevrate nemohol nájsť prácu, zamestnal ho Hlinka ako šéfredaktora Slováka. Tu sa s ním zoznámil Karol Sidor, ktorý bol vtedy jedným z redaktorov. V rokoch 1925 - 1929 bol Tuka poslancom pražského parlamentu. V roku 1928 bol obvinený z velezrady, pozbavený poslaneckej imunity a v roku 1929 odsúdený v zinscenovanom politickom procese na 15 rokov väzenia. Z väzenia ho prepustili v roku 1937 a o jeho prepustenie sa najviac zaslúžil práve K. Sidor. Po vyhlásení autonómie sa Tuka vrátil na Slovensko. V Slovenskej republike vykonával po 14. marci 1939 najskôr funkciu podpredsedu vlády a ministra vnútra; po voľbe J. Tisa za prezidenta v októbri 1939 prevzal funkciu predsedu vlády a po salzburských rokovaniach v lete 1940 aj funkciu ministra zahraničných vecí. Obe funkcie zastával až do 2. septembra 1944, keď ho vystriedal Štefan Tiso. V roku 1945 emigroval do zahraničia, násilne bol odvláčený do ČSR, postavený pred Národný súd, ktorý ho v roku 1946 - napriek jeho ťažkej chorobe - odsúdil na smrť obesením. Zomrel opustený.

2/ *Edvard Beneš* (1884 - 1948) - český politik. Jeden z trojice Masaryk - Štefánik - Beneš, ktorá stála na čele česko-slovenského zahraničného odboja počas prvej svetovej vojny. Minister zahraničia v rokoch 1918 - 1935 a potom prezident ČSR (1935 - 1938). V októbri 1938 odišiel do zahraničia, kde sa v jeseni 1939 ustanovil za vodcu zahraničného odboja. Dosiahol zrušenie Mnichovskej zmluvy a obnovenie ČSR. Jeho domáca politika bola silne centralistická a protislovenská a jeho zahraničná politika bola orientovaná na Sovietsky zväz s katastrofálnymi následkami. V júni 1948 abdikoval druhýkrát a čoskoro zomrel.

3/ *Ivan Dérer* (1884 - 1973) - právnik, politik, ideológ. Popredný predstaviteľ česko-slovenskej sociálno-demokratickej strany na Slovensku. Ideológ a propagátor protislovenského čechoslovakizmu, ktorý širil slovom, písmom, a najmä mocenskými prostriedkami. Nezmiertiteľný protivník autonómie a samobytnosti slovenského národa. Mladých ľudáckych aktivistov nazval „soploši a všiváci“ Vojnové roky prežil v Protektoráte a v rokoch 1946 - 1948 bol prezidentom Najvyššieho súdu v Brne. Uvádzané kritické výhrady na adresu V. Tuku pochádzajú z jeho publikácie Slovenský vývoj a ľudská zrada (1946)

4/ *Tomáš Garrigue Masaryk* (1850 - 1937) - štátnik, ideológ, filozof, spisovateľ.

Tvorca ideológie a politiky čechoslovakizmu, odmietajúci akceptovať Slovákov ako samobytný národ. Vedúci predstaviteľ česko-slovenského odboja počas prvej svetovej vojny. Jeden zo zakladateľov Česko-Slovenskej republiky, v rokoch 1918 - 1935 prezident. Parlament mu udelil titul „Osloboditeľ“ a oficiálna propaganda vytvorila okolo neho nedotknuteľný kult osobnosti. Kritika T. G. Masaryka sa považovala za „crimen laesae majestatis“ a v ČSR bola posudzovaná ako trestný čin.

5/ *Hana Gregorová* (1885-1958) - manželka Jozefa Gregora-Tajovského, spisovateľka č-s. orientácie a ľavicárskymi sklonmi. Po vojne žila v Prahe pri dcére a v jednom čase bola predsedníčkou Zväzu slovenských žien.

6/ *O 55 rokov pobozkal Slovenskú zem pápež Ján Pavol II*

7/ *Božena Tuková* (?-1952).- lojálna manželka Dr. Vojtecha Tuku. Od októbra 1940 predsedkyňa ženského odboru HSLŠ. Sprevdzala svojho muža do emigrácie. Po vojne sa živila ako umyvačka riadu. Podobne ako sa udržiavala fyzickou prácou v čase, keď bol manžel od roku 1929 vo väzení. Zomrela v chudobe vo viedenskom starobinci.

8/ *Ferdinand (Ferdiš) Juriga* (1874 - 1950) - kňaz, politik, publicista. Teológiu študoval na Pazmaneu vo Viedni. Ako mladý kňaz sa zapojil do politickej aktivity v rámci Ludovej strany a v roku 1906 ho zvolili za poslancu za stupavský volebný okres. Slovenské záujmy obhajoval na pôde budapeštianskeho i pražského parlamentu, kde jeho vtipné a útočné prejavy vždy boli stredom pozornosti. Mal vysoké ambície, ktoré sa mu však nepodarilo uskutočniť ani na politickom, ani na cirkevnom poli. Bol svojráznou postavou svojej doby a jeho duchaplné výroky boli priam legendárne. Začiatkom rokov tridsiatych skončila jeho politická kariéra a krátko po tom i jeho kňazská činnosť.

9/ *Andrej Hlinka* (1864-1938) - kňaz, národný buditeľ, politik. Celý jeho dospelý život sa niesol v znamení hesla „Za Boha a národ!“ Ako kňaz chcel pomáhať ľudu, aby ho povzniesol nielen duchovne, ale aj národne, sociálne a hospodársky. Bol spoluzakladateľom Slovenskej ľudovej strany vr. 1905 a jej obnovením a predsedom v r. 1918. Pre svoj nekompromisný boj proti nežičlivcom a utláčateľom národa, bol väzňom maďarských i českých žalárov. V ČSR presadzoval autonómiu Slovenska, „aby Slová bol pánom v svojom dome“. Zomrel sedem týždňov pred vyhlásením autonómie. Slovenská republika rokov 1939-1945 bola ovocím Hlinkovej politiky boja.

10/ *Alexander Mach* (1902-1980), životopis pozri: František Vnuk, Mat' svoj štát; A. Mach, Z ďalekých ciest; Anton Hruboš, Život a politické pôsobenie Alexandra Macha, Internet druhašvetová, Tlačová predloha A. Mach, Očakávanie ... s nádejou, ÚPN

11/ V rozhovore uskutočnenom na Veľkú noc 1979, A. Mach povedal „Pre mňa je záhadou takzvané Tukovo priznanie. Nemôžem povedať, že som s Tukom o tom hovoril, nepokladal som to v tom čase za dôležité. Ja viem, že by to bolo pre históriu veľmi dobré, keby som to bol vtedy urobil, ale som to, bohužiaľ, neurobil. Až neskoršie som uvažoval, keď som čítal Dérerovu knihu. To už bolo po vojne, už vo väzení. Tam podobne píše o tých štátoch A, B, C. Ako sa to len mohlo, reku, zrodiť to priznanie! Aby Tuka také dlhé priznanie napísal, to je fyzicky nemožné! Tuka bol vo väzení sám, nevidel dobre. Bol zničený, chodil za ním stále Otlýk, stále ho presvedčoval. A Otlýk bol predsa mojim advokátom. My sme nevedeli aký je Otlýk. Za chrbtom pracoval pre Dére, aj keď bol mojim obhajcom. To sme my nevedeli. Sám prišiel a ponúkol sa za obhajcu. Tam je niekde opísaná tá historika (v knihe : Vo väzení), ako sa ponúkol. Macháček mi ho poslal. Macháček bol podivný. On sám potom pred vojnou sa robil veľkým Čechoslovákom.

Celé to Tukovo tzv. priznanie urobil - podľa môjho názoru - Otlýk, ktorý poznal celý materiál a mohol z toho materiálu vybrať takéto priznanie. Tuka to ani nepodpisoval. On napísal len žiadosť o milosť. A tú žiadosť predložil Otlýk ako Tuko obhajca s tým elaborátom. Ale ten elaborát, hoci je daný do úst Tukovi a hovorí v prvej osobe Tuka, ale to je elaborát Otlýkov. Z materi-

álu, ktorý on mohol poznať, ale ktorý skonštruoval tak, ako to potrebovali v Prahe. Proti Tukovi nebolo nič na súde takého, ani špiónáž, ani tie štáty A, B, C... „

12/ *Seton -Watson, Robert Wiliam, pseud. Scotus Viator* (1879-1951) - profesor stredo-európskych dejín na londýnskej univerzite. Zaoberal sa slavistikou a slovakistikou, spolupracovník zahraničnej akcie T.G. Masaryka. Znalec pomerov a postavenia Slovákov v Uhorsku. Pred 1. svet. vojnu navštívil niekoľkokrát Slovensko. Zásťanica slovenských národnoemancipačných snáh. Vďaka jeho publikačnej činnosti v ktorej pokračoval aj po vzniku č-s. štátu, prenikla slovenská problematika do povedomia európskej verejnosti.

13/ *František Rudolf Jehlička* (1879 - 1939) - kňaz, pedagóg, politik. Spočiatku sa angažoval v slovenskom prostredí a bol zvolený za poslancu. Ale keď mu maďarské vládne kruhy ponúkli profesúru na univerzite v Budapešti, poslaneckého mandátu sa vzdal v roku 1907. Po vzniku ČSR vládny komisár Alžbetinskej univerzity v Bratislave. Prívrženec slovenskej národnosti a slovenského politického autonomizmu. S A. Hlinkom podnikol cestu na mierovú konferenciu do Paríža v roku 1919. Potom zostal v emigrácii a usiloval sa získať podporu pre slovenské autonomistické hnutie a pre štátnu samostatnosť Slovenska. V roku 1933 založil Slovenský radu v Ženeve. Spájal sa s maďarónskymi politikmi, čo vyvolávalo voči nemu nedôveru. Dištancoval sa od neho aj A. Hlinka a HSLŠ.

14/ *Florián Tománek* (1877 - 1948) - kňaz, publicista, politik. Spolupracovník A. Hlinku, s ktorým sa rozišiel kvôli názorovým rozporom ohľadne V. Tuku v roku 1929. Poslanec za Ludovú stranu v rokoch 1920 - 1929. Dlhoročný redaktor Jurigových Slovenských ľudových novín.

15/ *Ferko Skyčák* (1869-1953)- politik a národovec žijúci v Námestove.. Podporoval slovenské národné hnutie, zakladal družstvá, národné spolky a financoval slovenské politické a kultúrne časopisy. V rokoch 1895 a 1906 zvolený za poslancu v bobrovskom okrese. V roku 1902 založil v Námestove Ludovú banku.

16/ *Augustín Fischer - Colbrie* (1863 - 1925) - košický biskup v rokoch 1904 - 1925. Jediný z predprejatoých biskupov, ktorý bol priaznivo naklonený Slovákom. A preto nemusel po roku 1918 opustiť svoju rezidenciu a pôsobil ako košický biskup až do svojej smrti v roku 1925.

17/ *Štefan Moyzes* (1797-869)- , kňaz, profesor filozofie v Záhrebe, Zapisal sa do politickej, kultúrnej a cirkevnej histórie chorvátskej. Vymohol arcibiskupskú stolicu pre Chorvátov na ktorú ako prvý zasadol Slová, rodom z Trnavy Ján Haulík. Od roku 1850 biskup v Banskej Bystrici. Roku 1852 vznikol časopis Cyril a Method. Roku 1856 vybudoval učiteľský ústav a posielal slovenských mládenčov na univerzitu. Roku 1861 viedol deputáciu k cisárovi, ktorému predložil Prosbopis vysvetľujúci Memorandum.. Vymohol svätenie sviatku sv. Cyrila a Metoda na Slovensku 5. júla. Umrle práve v deň sviatku, ktorý on vyprosil.

18/ *František Richard Oswald* (1845-1926)- pápežský protonotá, trnavský generálny vikár, kanonik, čestný predseda Spolku sv. Vojtecha, doživotný predseda Matice slovenskej, riaditeľ kňazského seminára a prípravovne učiteľiek, senátor Slovenskej ľudovej strany, spisovateľ Má veľké zásluhy pri vydaní prvého úplného Svätého písma v slovenčine.

19/ *Andrej Kmeť* (1841-1908) - Vzorný kňaz, národovec, nadsený ovinár, archeológ, botanik, etnograf, spisovateľ, vynikajúci rétor. Roku 1893 založil prvú Muzeálnu slovenskú spoločnosť a Slovenské národné múzeum. Zakladajúci člen Matice slovenskej, funkcionár Spolku sv. Vojtecha, spoluzakladateľ prvých slovenských gymnázií. V politike sa neexponoval, avšak svojimi ľudovýchovnými prednáškami povzbudzoval Slovákov k vytrvanlivosti v boji za slobodu a práva.

20/ Pod týmto zvláštnym Dérerovým výrazom je: Igor Branko Štefánik (1873-1940), evanjelický kňaz. Pôsobil medzi juhoslovenskými Slováckmi. Ako zástupca Slovákov bol aj členom parlamentu v Belehrade. V roku 1920-23 bol na Slovensku, kde sa aktívne zúčastnil na autonomistickom hnutí.

21/ V roku 1935

22/ *Jur Koza-Matejev* (1884 - 1973) -

kňaz, novinár, publicista. Bol majstrom slova a štýlu. V roku 1922 sa stal zodpovedným redaktorom denníka Slováck. Pre nezhody s generálnym tajomníkom P. Macháčkom odišiel z Ludovej strany, založil vlastný časopis Slovenský národ, do ktorého pritiahol aj niekoľkých bývalých spolupracovníkov Slováka (Milo Urban, Gejza Medrický). Od roku 1927 sa venoval iba náboženskej spisbe. V rokoch 1945 - 1948 bol redaktorom Katolíckych novín, po v roku 1948 väzňom komunistického režimu.

23/ *Právnická teória, ktorú rozvinul Dr. Vojtech Tuka* v novoročnom úvodníku Slováka v januári 1928, podľa ktorej - ak sa znova neprehodnotia vzájomné politické vzťahy medzi Slovenskom a pražskou vládou - 30. októbra 1938 vznikne na Slovensku bezprávný stav („vacuum juris“). K tomuto prehodnoteniu zaväzovala údajná tajná klauzula pripojená k Martinskej deklarácii. V skutočnosti Martinská deklarácia nemala tajnú klauzulu, ale deklaránti v zápisnici z druhého dňa (t.j. 31. októbra 1918) sa zhodli na tom, že po 10 rokoch by sa mal slovensko-český vzťah nanovo prehodnotiť

24/ *Lord Rothermere* (Harold Sidney Harmsworth, 1868 - 1940) - žurnalista, konzervatívny politik, majiteľ tlačového koncernu Daily Mail. V roku 1927 rozvíril kampan za revíziu Trianonskej zmluvy - rothermeriádu. Maďarsku by sa mali vrátiť územia, ktoré Mierová konferencia nespravodlivo pridela susedným štátom. Česko-Slovensko by malo odstúpiť územie južného Slovenska a Podkarpatskej Rusi od Bratislavy až po rumunské hranice.

25/ *Jan Šrámek* (1870 - 1956) - kňaz, politik. V r. 1899 spoluzakladal Moravsko-sliezsku kresťansko-sociálnu stranu, ktorej sa stal predsedom a zástupcom vo viedenskom parlamente. Po prevrate v r. 1918 vytvoril Česko-slovenskú ľudovú stranu, s ktorou spočiatku spolupracoval aj Andrej Hlinka. V r. 1921-1938 člen všetkých pražských vlád. V r. 1939 odišiel do emigrácie, kde sa pripojil k Benešovej akcii za obnovu centralizovanej ČSR. V r. 1940-1945 predseda česko-slovenskej exilovej vlády v Londýne. Po r. 1945 podpredseda ľudovodemokratických vlád až do februára 1948. Po komunistickom puči sa pokúsil emigrovať na Západ. Pri pokuse o útek bol zadržaný. Zomrel vo väzení.

26/ *Konrad Henlein* (1898 - 1945) - sudetsko-nemecký politik. V roku 1933 založil Sudetsko-nemecký domáci front (SHF), ktorý v roku 1935 premenoval na Sudetsko-nemeckú stranu (SdP) a stal sa jej predsedom. Sudetsko-nemecká strana vyšla z volieb v roku 1935 ako najsilnejšia politická strana v ČSR. V rokoch 1937 - 1938 viedol bezúspešné rokovania s pražskou vládou o nemecko-českom vyrovnaní. Sudetský problém bol nakoniec vyriešený Mnichovskou dohodou v septembri 1938. Po vytvorení Protektorátu Čechy a Morava bol rišským veľvieducim (Gauleiter) v Sudetoch. Po vojne padol do rúk americkej armády a v plzenskej väznici spáchal samovraždu.

27/ *Géza Szüllö* (1873 - 1957) - právnik, politik. Veľkostátny vo Vieske na Žitnom ostrove. Poslanec uhorského snemu v rokoch 1901 - 1918. Spoluzakladateľ Krajinkej kresťansko-sociálnej strany na Slovensku a jej predseda (1925 - 1932) a poslanec (1925 - 1938). Po Viedenskej arbitráži člen Hornej snemovne maďarského parlamentu (1938 - 1945).

28/ *Ferdinand Ďurčanský* (1906 - 1974) - právnik, politik, ideológ slovenskej štátnosti Minister autonómnej vlády (1938 - 1939) a vlády Slovenskej republiky (1939 - 1940), prvý slovenský minister zahraničných vecí. V roku 1945 odišiel do emigrácie. Národný súd ho v r. 1947 v neprítomnosti odsúdil na trest smrti. Koncom roku 1945 (resp. zač. r. 1946) založil prvú organizáciu slovenskej politickej emigrácie Slovenský akčný výbor (od r. 1948 Slovenský oslobodzovací výbor), ktorého bol predsedom. V roku 1948 emigroval do Argentíny, odkiaľ sa v r. 1952 presťahoval do Nemecka. Až do svojej smrti stál v čele zápasu za obnovenie štátnej samostatnosti Slovenska. Spoluzakladateľ Svetového kongresu Slovákov. Autor monumentálneho diela Biela kniha. Právo Slovákov na samostatnosť vo svetle dokumentov (1954).

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.
Telefón 0903 846 313.

Vydáva FACTUM BONUM, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.

IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *TEODOR KRÍŽKA*. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Dokončenie
z predchádzajúcich čísel)

Po smrti Štefánika mohli Masaryk aj Beneš nehatene pracovať na svojich memoároch a postarať sa o to, aby sa nedostalo nič von, čo by ich na verejnosti mohlo postaviť do nepriaznivého svetla. Jeden si zasadol na prezidentský stolec, druhý na kreslo ministra zahraničných vecí a mŕtvy Štefánik už prehovoriť nemohol a písať memoáre - nebolo mu dožičené, a tak historici a publicisti čerpajú z toho, čo napísal Masaryk, Beneš, ich prívrženci, prípadne generál Janin. Ale aj ten uviedol iba svoj osobný názor, možno, že aj zámer. V karlínskom archíve v zložke BA-OSOBY-8-177 sa nachádzajú dokumenty zamerané proti Štefánikovi bez podpisu a dátumu, asi z roku 1929 (teda 10 rokov po Štefánikovej smrti), zmanipulované hlásenia, v archívnych zložkách rukou podpísované hlásenia s neľhotivými výroky o Štefánikovi, spo-

Podľa očakávania táto dôležitá kniha narazila v istých kruhoch na nepriazeň.

V lokálnom „Staroturanskom spravodajcovi“ č. 3 - marec 1999 sa sťažuje Výbor Spoločnosti M. R. Štefánika so sídlom v Brezovej pod Bradlom na oblastný „Kopaničiar expres“, že „neuveriteľne veľa priestoru poskytuje takým historikom, ako sú František Vnuk a Milan Ďurica. Títo páni vzbudzujú u serióznej historiografie vážne výhrady, pretože nekriticky obhajujú fašistický slovenský štát 1939 - 45 a Slovenské národné povstanie označili za 'čierny deň' v slovenskej histórii Ďurica nepresvedčil o svojej vykonštruovanej teórii smrti nášho rodáka! Opätovne preukázal svoj protičeský postoj a potvrdil, že mu nejde o osobnosť tragicky zahynutého vedca, vojaka a politika, ale o zneužitie tejto skutočnosti pre neofúducké ciele“.

Je to očividne reakcia obdivovateľov T. G. Masaryka, nespokojných s

kali na guláš, ktorým sa výročne schôdže tejto Spoločnosti končievali. Na veľké prekvapenie neservirovali guláš, ale párky s chlebom. Ale aj to chutilo. Po večeri koloval zoznam výletov po Slovensku istej cestovnej kancelárie, ktorej spolujateľom má byť podľa zlých jazykov aj čestný predseda tejto zaujímavej Spoločnosti Peter Uhlík. Toho možno niekedy počuť aj v Slovenskom rozhlase, kde býva hosťom a vo svetlých farbách líči prácu tejto Spoločnosti. Dozvieme sa od neho aj to, že

je turistickým sprievodcom a sprevádza po stopách M. R. Štefánika po Európe. Nuž treba vedieť, ako jednou ranou zabiť niekoľko múch! Na škodu vecí je ale, že aj spomenutý niekedy národne orientovaný lokálny Kopaničiar expres sa akosi zopsul. Istá pani Vdoviaková tu urobila zo Slováka Štefánika stopercentného Čechoslováka.

Je to hanba! To všetko sa deje v bezprostrednej blízkosti, doslova na póde rodiska i miesta posledného odpočinku nášho, slovenského, hrdinu,

ktorého, žiaľ, naši českí bratia systematicky „vystřadili“ a odsunuli (tým i nás!) na vedľajšiu koľaj.

Tu nie sú potrebné siahodlhé diskusie a dokazovačky. Stačí len klasická otázka „cui prodest?“ (Komu to mohlo osožiť?). A tá je jasná každému, kto má aspoň štipku zdravého sedliackeho rozumu, z udalostí pred a po smrti vzácneho človeka, zasvätiť svoj život národu. Národu slovenskému. Nám.

DARINA VERGESOVÁ

Štefánik

a istá spoločnosť
honosiaca sa jeho menom

chybnovanie jeho zásluh a jeho osobnosti. A podobné výroky sa radujú podnes. Stačí si pozrieť na internete „České dějiny/Zahraniční protirakouský odboj“ a sa dozvieme, že „Při návratu do osvobozeného státu roku 1919 pravděpodobně spáchal /Štefánik/ sebevraždu, jeho letadlo havarovalo poblíž Bratislavy. Jeho povaha byla nestálá, trpěl depresemi a byl neurotik, po dokončení osvobozovacích prací mohl ztratit smysl života a dobrovolně zvolit odchod.“ Možnú sebevraždu presadzuje aj Dušan Kováč zo SAVu.

Štefánik predstavuje typ hlbkej a systematickej česko-slovenskej spolupráce, v ktorej čechoslovakisticky orientovaní ľudia chcú vidieť Štefánikov čechoslovakizmus, ktorý sa využíval na podporu Masarykovho poňatia „čechoslovakizmu“ s centralistickou vládou. Štefánik bol pragmatickým zástancom idey spoločného štátu v etape spoločného zápasu. Trval na tom, že počas bojov je dôležitý jednotný postup s Čechmi, pretože spoločným cieľom oboch národov bolo rozbitie Rakúsko-Uhorska. Štefánik bol Slovákom „telom a dušou“ ako píše po skončení štúdia 28.7.1904 prodekanovi fakulty Jaroslavi Vrchlickému: „Som Slovákom telom a dušou. Nepoznám lásky polovičatej! Dnes iba dušu svoju môžem dať v záloh, verím však pevne, že nadíde doba, keď i skutky dokážem.“

Štefánikova predčasná a neprirodená smrť ešte stále vyvoláva diskusie. Mnohé fakty a náznaky jednoznačne prispievajú k prevahe hypotézy politickej vraždy, ktorú isté kruhy vehementne odmietajú a tých, ktorí sú voči oficiálnej verzii Štefánikovej smrti nedôverčiví, nálepkujú nacionalistami, ľudákmi a pod. Keď sa v januári 2005 na pultoch knihkupectiev objavila kniha E. K. Kautského „Kauza Štefánik“ nastal okolo nej veľký rozruch. Boli vynaložené snahy zabrániť jej šíreniu a isté skupiny knihkupectiev na Slovensku ju nesmeli dokonca predávať. Podobný rozruch predtým vyvolala nevelká, ale na materiály bohatá kniha „Milan Rastislav Štefánik vo svetle talianskych dokumentov“ (1998), v ktorej univerzitný profesor Milan St. Ďurica predložil súhrn zistení, dôkazov, náznakov, množstvo nového materiálu z talianskych a maďarských archívov, ktoré by mohli pomôcť k objasneniu Štefánikovej smrti. Autor tu nechá hovoriť dokumenty a je na čitateľovi, aby si urobil úsudok sám.

nezávislosťou Slovenskej republiky - grupy papagájujúcej už až veľmi obohrané nenávisťné floskule z nadávkového arzenálu nezmieriteľných protikresťanských síl.

Podľa vlastnej internetovej stránky bola spomínaná Spoločnosť založená v roku 1990, je občianskym združením, ktoré má viac ako 1 000 členov po celom Slovensku i v zahraničí a svoju činnosť rozvíja a organizuje v zmysle myšlienkového odkazu M. R. Štefánika v duchu zásad vlastenectva, humanizmu, demokracie a pod.

Keď sa na myjavských alebo staroturanských kopaničiach spomenie táto Spoločnosť, myslí sa v prvom rade na „dobrý guláš“ a „cestovanie“, sotva však na nejaké vlastenectvo, humanizmus alebo iné otrieskané, nič nehovoriace floskule. Vyskúšala som to na jednej výročnej schôdzi tejto Spoločnosti v minulom roku, ktorá sa konala v istom podjavorinskom mestečku s bohatou štefánikovskou tradíciou. Ako všade, keď ide o národnú vec, chýbajú mladí, tak i tu boli zväčša občania v dôchodkovom veku. Mnohí z nich sú členmi v Jednote dôchodcov alebo v Klube dôchodcov, či v obidvoch. Počas platenia členských príspevkov sa za vrchostolom usalašili traja rečníci - predstavitelia tejto Spoločnosti, ktorí zasypávali svojich členov dávno známymi faktami o Štefánikovom živote. Keď sa vyskytli otázky spochybňujúce oficiálnu verziu Štefánikovej smrti, okamžite tieto zamietli pod koberec. Štefánik zomrel nešťastnou náhodou a basta! Ak je niekto inej mienky, Peter Uhlík (nebol tam) by to vyvrátil, ozvala sa istá pani, ktorá mi neskoršie povedala, že aj ju o tom presvedčil. K slovu sa prihlásil istý starší pán, že pred dvomi dňami bola na českej televízii vysielaná dehonostujúca relácia o Štefánikovi v tom zmysle, že bol Casanova, mal ne manželské deti a pod. Sediaci za vrchostolom priznali, že o relácii vedia a na otázku istej pani, čo proti tomu podnikli, či aspoň protestovali, pozerali nechápavo, prečo by mali protestovať. Vraj sa iba divili, ako to mohli v českej televízii vysielat'. Priznali, že vedeli o tom, že spomínaná relácia sa pripravuje, ale vraj sa spoľahli na Dušana Kováča, s ktorým sú v spojení. „Pracovná časť“ tejto akcie bola ukončená návrhom jednej pani, aby sa na Slovensku oslavoval 28. október!!!

V miestnosti zrazu nastal rozruch i tí čo podriemkávali, ožili a všetci ča-

